8 באוקטובר 2026, כז' תשרי תשפ"ז

דו"ח פעילות מדרשת אדם בשנת תשפ"ו – 2026-2025
31.8.2026 – 1.9.2025

לחברי וחברות מדרשת אדם שלום,

דו"ח זה מסכם את הפעילות הענפה ואת האתגרים שעמדו בפנינו בשנה החולפת, תשפ"ו 2025-2026.

השנה התנהלה בצל מציאות ביטחונית ופוליטית מורכבת ומתמשכת, המשך הלחימה בעזה, ההתפתחויות הביטחוניות בצפון וההסלמות מול איראן. אלו השפיעו ישירות על שגרת החיים ועל מערכת החינוך, והציבו אתגרים בפני קיום תהליכים חינוכיים רציפים. במציאות זו המשיכה מדרשת אדם לקדם את מטרתה המרכזית – **הרחבת החינוך לדמוקרטיה ולשלום לקהלים שונים ומגוונים, פיתוח אוריינות דמוקרטית, טיפוח שיח ביקורתי ומכבד וחיזוק היכולת להתמודד עם מחלוקות וקונפליקטים** – תוך התאמת דרכי הפעולה למציאות המשתנה.

בהתאם לכך, פעלה המדרשה לאורך השנה במגוון ערוצים:

- **חינוך לדמוקרטיה במערכת החינוך הפורמלית בבתי ספר יסודיים ועל־יסודיים** – הכשרת צוותי הוראה, ליווי בתי ספר והטמעת התוכניות בביתות.
- **הכשרת אנשי ונשות חינוך, מנחים ומנחות ופעילים חברתיים** – הקניית ידע וכלים להנחיית סדנאות ולקידום חינוך לדמוקרטיה ולשלום, במטרה להרחיב את מעגלי הקהלים הנחשפים לתכנים באמצעות הכשרת אנשי ונשות מקצוע שיעבירו את הידע הלאה, יחזקו את האוריינות הדמוקרטית ויעמיקו את ההבנה של עקרונות דמוקרטיים כתנאי הכרחי לקיומה של חברה משותפת.
- **ימי עיון, כנסים ומפגשים מקצועיים** – חשיפת תכני המדרשה ודרכי עבודתה בפני קהלים מגוונים, והעמקת השיח בסוגיות דמוקרטיות וחברתיות אקטואליות.
- **פיתוח והעמקת שיתופי פעולה עם ארגונים, מוסדות חינוך, אקדמיה וארגוני חברה אזרחית** בישראל.
- **פעילות בינלאומית** – הפצת שיטת "בצוותא" ובניית שותפויות עם ארגונים ואוניברסיטאות בגרמניה ובמדינות נוספות. במהלך השנה התקיימו חמישה קורסים וסמינרים במסגרת שיתופי פעולה אלה.

הפעילות המפורטת בדוח משקפת את המשך מחויבותה של מדרשת אדם לחינוך לדמוקרטיה ולשלום, גם בתנאים המורכבים במדינת ישראל, ואת מאמציה להרחיב את מעגלי ההשפעה של עבודתה.

תקציר עיקרי הפעילויות:

פעילות במערכת החינוך:

תוכניות מדרשת אדם מאושרות במאגר התוכניות והמענים של משרד החינוך (גפ"ן), והן מציעות לבתי הספר תהליכים חינוכיים לפיתוח חשיבה דמוקרטית, אחריות אזרחית, שוויון וכבוד לאחר. בשנת תשפ"ו המשיכה מדרשת אדם ליישם את התוכניות בבתי ספר יסודיים ועל-יסודיים, בעיקר בירושלים ובאזור המרכז.

היקף הפעילות הרחב בירושלים במזרח ובמערב ירושלים התאפשר בזכות תמיכתה של הקרן לירושלים.

במזרח ירושלים התקיימה פעילות בתשעה בתי ספר: יסודי אלסופארא לבנים, יסודי לבנות ובי"ס אלוואחה לחינוך מיוחד - בשועפאט, יסודי אלפנאר בבית חנינא, יסודי לבנים בעיסאוויה, חטיבת הביניים לבנות בשועפאט, חטיבת הביניים לבנות בראס אל־עמוד, תיכון ראוואד אל־קודס וחטיבת הביניים לבנות בעיסאוויה. הפעילות כללה הכשרת צוותים, ליווי הנהלות, יישום תוכניות בביתות והדרכת מועצות תלמידות. הנושאים המרכזיים היו זכויות הילד, שוויון, שונות, הסכם

הוגן, אחריות, מנהיגות צעירה, שייכות וזהות, חופש הביטוי, פרטיות וחשיבה ביקורתית. בבית הספר אלסופארא נמשכה גם העבודה עם שתי קבוצות אימהות, לחיזוק הקשר בין בית הספר, המשפחות והקהילה.

במערב ירושלים: התקיימה פעילות שנתית בבתי הספר היסודיים עם התוכנית "אלף בית בדמוקרטיה" - יסודי רמות אלון, ויסודי ישראלי בבית הכרם. פותחה תוכנית "דמוקרטיה ואיכות סביבה" בשיתוף עמק הצבאים שיועדה להתקיים כפיילוט עם בתי הספר פולה בן־גוריון, לוריא ואגרון בירושלים, לתלמידי כיתות ד'–ו'. במסגרת התוכנית העירונית "**הלימוד המשותף**" של מנח"י צוות המדרשה היה שותף בכשרת קבוצת "שגרירים", שבה השתתפו סגני מנהלים, רכזים ובעלי תפקידים יהודים וערבים מבתי ספר שונים בירושלים. ההכשרה כללה מפגשים בין-תרבותיים, ביקורים בבתי הספר בצור-באהר ובהרטמן וסמינר בנווה שלום. בנוסף, המדרשה היתה שותפה גם לשלושה מפגשים מקוונים במסגרת "בימת הלימוד המשותף", שעסקו בגזענות ובאלימות לאומנית וביחסי יהודים וערבים בזמן מלחמה. התקיימו פגישות עם צוותים חינוכיים בבתי הספר התיכוניים הרטמן לבנים, הניסויי ארגנטינה, בויאר, ליד"ה וגימנסיה רחביה, לצורך תכנון פעילויות בנושאים שונים: התמודדות עם תופעת הגזענות בהרטמן לבנים; גיבוש צוות בית הספר הניסויי ארגנטינה לקראת המעבר ממיקומו בציפורי למבנה הקבע בירושלים; ובחינת אפשרויות לפעילות חינוכית משותפת בבויאר, בליד"ה ובגימנסיה רחביה. אך העומס על הצוותים החינוכיים והמצב הביטחוני הקשו על מימוש תוכניות נוספות ועל התחייבות לתהליכים חינוכיים ממושכים. כדי לאפשר השתתפות של אנשי ונשות חינוך מבתי ספר שונים, גם ללא התחייבות לתהליך חינוכי ארוך טווח, הרחיבה מדרשת אדם את פעילותה באמצעות ימי עיון וכנסים מקצועיים פתוחים בירושלים. במפגשים אלה השתתפו למעלה מ-100 אנשי ונשות חינוך ופעילים חברתיים, שנחשפו לתכני המדרשה ולדרכי עבודתה והעמיקו את השיח בסוגיות דמוקרטיות וחברתיות אקטואליות. ימי העיון מפורטים בהמשך הדוח.

באזור המרכז התקיימו השתלמויות לצוותים בבתי הספר היסודיים - הדמוקרטי ברמת אלון ברחובות והדמוקרטי ביבנה, שכללה גם ליווי ביישום התוכנית "אלף בית בדמוקרטיה" בכיתות. פעילות התקיימה עם תלמידי מפתן ארז בהרצליה בנושא הפרדת רשויות.

פדגוגיה אקטיביסטית: במסגרת הקהילה המקצועית לפדגוגיה אקטיביסטית הכוללת 250 אנשי חינוך (אותה הקימה ד"ר קרן איילי קטקו), התקיימה השתלמות היברידית בת 60 שעות ל-20 מורות ומורים. ההשתלמות עסקה בחינוך לדמוקרטיה ולשלום, בשילובם במקצועות הלימוד ובהתמודדות חינוכית עם סוגיות אקטואליות, תוך שימוש בשיטת "בצוותא". במקביל התקיימה פעילות מקצועית עם הקהילה הרחבה, שכללה עדכונים, שיתוף והעברה של חומרים ותכנים חינוכיים.

תוכנית לימודים חדשה נכתבה ופורסמה: "הזכות לבחור ולהיבחר – תוכנית לימודים לקראת בחירות בישראל".

קורסי הכשרה להנחיה ולהרחבת מעגלי העוסקים בחינוך לדמוקרטיה

"עתיד הדמוקרטיה בידיים שלנו" – תוכנית להכשרת אזרחים ואזרחיות, ממגוון תחומים ומקצועות, להובלת מעגלי שיחה וסדנאות לקידום הדמוקרטיה בקרב קהילות וקבוצות שונות בחברה הישראלית. השנה התקיימו ארבעה קורסים לארבע קבוצות שונות - בירושלים ובחיפה, בהם השתתפו 75 נשים וגברים ממגוון קבוצות בחברה הישראלית. בעקבות הצלחת הפיילוט שהתקיים בשנה קודמת התקבל מענק להרחבת התוכנית ולהתאמתה למפגשים בין דתיים לחילונים. הקורסים עסקו בחופש הדת והחופש מדת, ביחסי דת ומדינה, בזכויות ובחובות אזרחיות, ביחסי רוב ומיעוט ובגבולות כוחו של הרוב בדמוקרטיה. המשתתפים רכשו ידע וכלים באמצעות למידה חווייתית ושיטת "בצוותא – המרה של קונפליקט בדילמה". משתתפי הקורסים כבר החלו ביישום הלמידה הלאה בקהילות ובמסגרות שבהן הם פועלים, בהתאם להתחייבותם להעביר את התכנים לשלוש קבוצות לבחירתם.

קורס הנחיית קבוצות לחינוך לדמוקרטיה בשיטת "בצוותא" שלב א': קורסי ההכשרה של מדרשת אדם מתקיימים בכל שנה בדרך כלל בקיץ, במטרה להרחיב את מעגל העוסקים בהוראת הדמוקרטיה בחברה הישראלית, להעמיק את ההיכרות עם ערכי היסוד שלה ולחזק את האוריינות הדמוקרטית, מעבר ללימוד מבנה המשטר ומנגנוניו. השנה השתתפו 14 אנשי ונשות חינוך יהודים וערבים בקורס הכשרה שהתמקד בעקרונות הדמוקרטיה, במיומנויות הנחיה

ובניהול שיח במציאות רב־תרבותית. הקורס שילב התנסות חווייתית, דיונים והתמודדות עם מחלוקות, והקנה כלים ליישום שיטת "בצוותא" בעבודה החינוכית והמקצועית. המפגש בין משתתפים בעלי זהויות, רקעים ונקודות מבט מגוונים היה מרכיב מרכזי בלמידה. קורסים נוספים שתוכננו נדחו בשל ההסלמה הביטחונית ביוני 26', שפגעה באפשרות לקיים את ההכשרות במועדן.

ימי עיון וכנסים בשנת תשפ"ו (2025–2026)

בימי העיון התקיימו הרצאות, פאנלים, סדנאות חווייתיות ודיונים, בשיטת ההנחיה **"בצוותא – המרת קונפליקט בדילמה".** הפעילויות אפשרו לאנשי חינוך ולפעילים חברתיים לבחון סוגיות מורכבות, להתנסות בכלים לעבודה חינוכית ולחזק שיתופי פעולה בין ארגונים ואנשי מקצוע המחויבים לקידום חברה דמוקרטית, הומניסטית ומשותפת.

1. **"כן אנחנו יכולות – עשייה פמיניסטית יוצרת שינוי":** כנס בנושא תפקידן של נשים בקידום שלום, מניעת סכסוכים ושינוי חברתי שהתקיים בשותפות עם חמשה ארגוני נשים. מדרשת אדם היתה שותפה מרכזית. הכנס נערך 11.9.25, במרכז FELM ירושלים ובו השתתפו 107 נשים.
2. **"חופש דת וחופש מדת בדמוקרטיה":** התקיים יום עיון בנושא היחסים בין דת למדינה והוקנו כלים חינוכיים להתמודדות עם הדילמות שהם מעוררים. הכנס התקיים 16.10.26 במרכז FELM ירושלים, והשתתפו בו 44 משתתפים ומשתתפות.
3. **"וכיתתו – בקשו שלום ורדפוהו":** ערב מקוון לזכרו של אמיל גרינצוויג,ב-17.2.26 לציון 43 שנים להירצחו.
4. "**דמוקרטיה מתגוננת וכלים חינוכיים לעיסוק בדילמות שהיא מעלה**" – יום עיון בשיתוף מכון ליאו בק ירושלים שבו התקיימו הרצאות, סדנה ודיונים. הכנס התקיים 8.2.2026, במכון ון ליר ירושלים, בנוכחת של 55 משתתפים ומשתתפות.
5. **כנס קדמה "קונפליקטים בעבודת המורה: מאתגר להזדמנות":** מדרשת אדם השתתפה בכנס של קדמה אליו הוזמנה, ובו קיימה הרצאה וסדנה בנושא התמודדות חינוכית עם קונפליקטים באמצעות שיטת "בצוותא". התקיים ב-13.7.26, בבית הספר קדמה ,ירושלים, בנוכחות 60 משתתפים ומשתתפות.
6. **שני כנסים: "שיעור באנושיות"** (17.12.25 בגימנסיה הרצליה בתל אביב**) ו"לבחור באנושיות"** (24.9.26 במרכז ליאו בק בחיפה): שני הכנסים עסקו בחינוך להומניזם, לשלום ולדמוקרטיה והתקיימו ביוזמת מנהל גמנסיה הרצליה ובהובלת אנשי חינוך, קואליציית "הגיע הזמן", וארגוני חינוך. המדרשה הוזמנה לקחת חלק בתוכנית המקצועית, ובשני הכנסים התקיימו הרצאות מטעמה וסדנאות הדגמה שהציגו כלים חינוכיים ודרכי פעולה לקידום ערכים אלה ולהתמודדות עם מחלוקות וקונפליקטים במערכת החינוך. בכנסים השתתפו אנשי ונשות חינוך וארגוני חברה אזרחית, במטרה לקדם חינוך הומניסט וחינוך לשלום ולדמוקרטיה.
7. הרצאות במרחבי המחאה השונים, בכפר סבא, בהרצליה, בראשון לציון, ובכרכור – פרדס חנה.

יום עיון בנושא **חינוך לדמוקרטיה בבית המשפט העליון**: היה אמור להתקיים בינואר 2026, ביוזמת מנהלת מוזיאון בתי המשפט, שבוטל בעקבות התנגדות ציבורית ופוליטית. להתנגדות היו גם תוצאות חיוביות, על בסיס הקשרים שנוצרו עם צוות בית המשפט העליון, קיימנו השתלמות בנושא ל-60 נשים מאופקים, והשתלמות לקבוצת תלמידי מפתן הרצליה (המתוארים בהמשך). שתי הקבוצות סיירו בבית המשפט ולאחר מכן הגיעו לסדנא במדרשה ביער ירושלים.

פעילויות עם ארגונים ומוסדות אקדמיים

מדרשת אדם מקיימת שיתופי פעולה עם ארגוני חברה אזרחית, מוסדות אקדמיים וארגונים חינוכיים, במטרה להרחיב את החינוך לדמוקרטיה, לחיים משותפים ולשלום, ולהקנות כלים מעשיים להתמודדות עם שונות ועם קונפליקטים.

- **היברו יוניון קולג' ותנועת תל"ם ירושלים**: התקיימו שמונה מפגשים בין סטודנטים ערבים הלומדים עברית לבין צעירים בשנת שירות בתנועת תל"ם, סה"כ 26 משתתפים. המפגשים עסקו בהיכרות בין-תרבותית, בזכויות ובמציאות החיים של צעירים יהודים וערבים בירושלים.
- **ארגון הזנק 800:** שנה שנייה שמדרשת אדם מקיימת קורס הכשרה לצוותים של הארגון הפועלים במסגרת צהרונים בנושא חינוך לדמוקרטיה לגילאי 4-9. השנה השתתפו בקורס 14 אנשי ונשות צוות, ובהם רכזות צהרונים. נושאי הקורס עסקו בשונות, בשוויון, בזכויות ובהסכם הוגן, והוא כלל כלים ומתודות ליישומם.
- **צהרונים: פרויקט חדש** – פעילות בארבעה צהרונים ברמת גן עם התוכנית "אלף בית בדמוקרטיה". הפעילות התקיימה בקרב כ-80 ילדים בגילי גן עד כיתות א'–ב'. הפעילות המחישה את האפשרות לקיים למידה דמוקרטית כבר בגיל הצעיר.
- **מוזיאון על התפר בירושלים**: גובשה תוכנית חינוכית בנושא חופש הביטוי האמנותי, המחאה והערכים הדמוקרטיים, בשיתוף צוות המוזיאון, במטרה להציע אותה לבתי הספר העל יסודיים בירושלים. התוכנית לא יצאה לפועל בשנת הלימודים הנוכחית, סוכם שתתקיים בשנה הבאה ותכלול התאמות לתצוגות במוזיאון.
- **עמותת חוסן קהילתי אופקים**: במסגרת שיתוף פעולה מתמשך התקיים יום עיון בהשתתפות 60 נשים מאופקים, שעסק בהפרדת רשויות, בביזור הכוח ובאיזונים ובלמים בדמוקרטיה. היום כלל סיור בבית המשפט העליון וסדנאות חווייתיות במדרשת אדם.
- **מכללת סמינר הקיבוצים:** מדרשת אדם מקיימת פעילויות עם המכללה שנים רבות. השנה המחלקה להוראת מדעי הרוח יזמה כנס "הגיע זמן שלום" בשיתוף עם מדרשת אדם, ארגון "מועדים לשלום" ומוזיאון תל אביב לאמנות. נושאי יום העיון התמקדו בחינוך לשלום באמצעות שילוב אמנויות בהוראת מדעי הרוח. הכנס היה אמור להתקיים באפריל 26, אך בוטל בשל המלחמה והמצב הביטחוני. בימים אלו מחדש הצוות המכין את פעילותו והכנס יתקיים, אנו מקווים בעתיד הקרוב.
- **היחידה למעורבות חברתית באוניברסיטה העברית**: נמשך הקשר המקצועי ותוכננה הכשרה לרכזי תוכניות, שעסקה בקשיים בקיום שיח יהודי־ערבי ובסוגיות של חופש הביטוי. רכזות חדשות השתתפו בקורסי ההכשרה של המדרשה.
- **מכללת שנקר, המחלקה לתקשורת חזותית**: לראשונה התקיימה פעילות ל-106 סטודנטים וסטונטיות מהמחלקה לתקשורת חזותית אשר שילבה לימוד של מושגי יסוד בדמוקרטיה עם שפת העיצוב החזותי.
- **מוקד פריז (Frize Center) לחברה משותפת באוניברסיטת חיפה:** מדרשת אדם הציגה בכנס ההשקה ביוני 2026, במתחם יריד הארגונים, את פעילותה לקידום דמוקרטיה, חיים משותפים ופתרון סכסוכים, ויצרה קשרים עם ארגונים ויוזמות נוספות.
- **קבינט הנשים** – מדרשת אדם פועלת בשיתוף עם קבינט הנשים לקידום שלום וייצוג נשים במו"מ לשלום בו חברות נשים יהודיות ופלסטיניות. במסגרת זו התקימה הרצאה לחברות הארגון על חינוך לשלום.

פעילות בינלאומית – הפצת שיטת "בצוותא" ובניית שותפויות בגרמניה:

מדרשת אדם מקיימת מאז 1993 שיתופי פעולה עם ארגונים ואוניברסיטאות בחו"ל, בעיקר בגרמניה, באמצעות הכשרות פנים-אל-פנים ומקוונות בשיטת ההנחיה של המדרשה "בצוותא" , המהווה מודל בינלאומי לחינוך ולשיח דמוקרטי. לפעילות הבינלאומית ערך אסטרטגי מיוחד לנוכח הביקורת על ישראל בעולם, והיא מהווה גשר חיוני לדיאלוג עם עמיתים בעולם ולשיתוף בידע ובכלים לחינוך דמוקרטי, לניהול קונפליקטים ולחיזוק החברה האזרחית.

- במהלך השנה התקיימו חמישה קורסים וסמינרים עם ארגונים ואוניברסיטאות בגרמניה: שלושה קורסים עם **האוניברסיטה הטכנית בברלין TU Berlin** אחד מהם התקיים לראשונה בירושלים**; מכון Villa Fohrde ; ומכון גוסטב שטריסמן בבאד-בוונזן Gustav Stresemann Institute.** הקורסים עסקו בחינוך לדמוקרטיה, ניהול

קונפליקטים, אנטישמיות ואיסלאמופוביה, והעמיקה את השותפויות המקצועיות. משתתפים ממדינות רבות בעולם מצטרפים לקורסים הבינלאומיים ומפיצים את השיטה בארצותיהם.

- עד היום, כ-400 מאמרים פורסמו בשפות שונות על שיטת ההנחיה של מדרשת אדם "בצוותא – המרה של קונפליקט בדילמה".
- מנהלת מדרשת אדם, ד"ר אוקי מרושק-קלארמן ייצגה את המדרשה בכנס שהתקיים בפריז עם הנשיא מקרון לקידום שלום במזרח התיכון.

היעדים והחזון לשנים הבאות:

הצורך בחינוך לדמוקרטיה ולשלום הולך וגובר, יש פניות מבתי ספר בצפון, מבתי ספר בדווים בדרום, ומבתי ספר באזור המרכז – יהודים וערבים. המדרשה פועלת כל העת לפיתוח התכנים החינוכיים ולשכלול המתודות, כדי לתת מענה לצרכים המשתנים של מערכות החינוך והקהילות השונות.

אנו נמשיך לעסוק בחינוך לדמוקרטיה ולשלום במערכת החינוך הפורמלית והבלתי פורמלית ולפעול בשיתוף פעולה עם ארגוני החברה האזרחית בכל האמצעים שיעמדו לרשותנו. נשאף להרחיב את הקהלים הנחשפים לערכי הדמוקרטיה ולקדם את הבנתם כדרך חיים.

יעד מרכזי לשנים הבאות הוא יצירת דור המשך והבטחת המשכיותה של עבודת המדרשה באמצעות הכשרת דור חדש של מנחות ומנחים בשיטת "בצוותא", שימור החומרים הקיימים באמצעים דיגיטליים ועוד.

לשם כך נדרשים משאבים כספיים שיאפשרו להקצות כוח אדם לפיתוח ולהובלת תהליכי ההכשרה, להרחבתם ולהבטחת העברת הידע, הניסיון והכלים המקצועיים של המדרשה לדורות הבאים.

עוד אנו מעוניינים להוסיף חברי וועד חדשים מקבוצות האוכלוסייה השונות ולהעמיק את פעילות הוועד.

מדרשת אדם חוגגת השנה 40 שנה להקמתה, אנו מעוניינים לקיים אירוע שיביא לתודעת הציבור את העשייה העניפה שלנו, אירוע שישמש כמנוף לגיוס משאבים.

בברכה לימים טובים יותר, שבהם נוכל לקדם יחד שוויון, סולידריות ושלום.

ד"ר אוקי מרושק-קלארמן, מנכ"לית

נודה לכל אחת ואחד מכם אם תוכלו להמשיך בתמיכתם החשובה כל כך בימים אלו;

לתרומה: https://www.adaminstitute.org.il/donate_he/

פעילויות במערכת החינוך

פעילות בבתי ספר יסודיים ועל-יסודיים בירושלים המזרחית והמערבית

פעילות מדרשת אדם בבתי הספר היהודים והערבים בירושלים בשנת הלימודים תשפ"ו התקיימה ומתקיימת **הודות לתמיכתה רבת השנים של** [הקרן לירושלים], ואנו מודים לה על כך.

בבתי הספר הערביים במזרח ירושלים התאפשרה פעילות משמעותית ורציפה, שכללה עבודה עם הנהלות,עם צוותי חינוך ועם תלמידות ותלמידים. במערב ירושלים, העומס הרב על הצוותים החינוכיים, גיוס אנשי צוות למילואים והצורך להתמודד עם האתגרים שנוצרו בעקבות המלחמה הקשו על בתי הספר להתחייב לתהליכים חינוכיים חדשים ומתמשכים. לנוכח זאת, פעלה המדרשה לאורך השנה בכמה ערוצים מקבילים: הרחבת הפעילות במסגרות מקצועיות פתוחות, שאפשרו לאנשי ונשות חינוך מבתי ספר שונים להשתתף באופן אישי, לצד ניסיונות לקדם פעילות בתוך בתי הספר עצמם.

1. יסודי אלסופארא שועפט לבנים ב':

דיאלוג דמוקרטי בית ספרי; פיתוח מנהיגות צעירה; עידוד מעורבות הורים בתהליכים בבית הספר.

משתתפים: 56 מורים/מורות + 550 תלמידים + 46 אימהות

מדרשת אדם המשיכה זו השנה החמישית בתהליך ארוך טווח בבית הספר, שכלל ייעוץ להנהלה, השתלמות לצוות המורות ולשתי קבוצות של אימהות. הפעילות עסקה בחיזוק עבודת הצוות, בתמיכה בצוות ובהתמודדות עם השלכות המלחמה, קידום הקמת מועצת תלמידים וחיזוק מעורבות ההורים. העבודה המתמשכת איפשרה לבצע התאמות נדרשות ולפתח תוכנית לימודים בית-ספרית ייחודית.

בהשתלמות הצוות ניתן מקום לעיבוד רגשי של תקופת המלחמה ולחיזוק היחסים ושיתוף הפעולה בין המורות. אחת המורות הדגישה את משמעות המרחב המשותף: "שיחות בצוות כאלה חשובות לי... אנחנו לא ארגישה לבד. להרגיש ביחד זה יותר חשוב ויותר שמוק". במפגשים עם הצוות חינוכי עסקו גם בחסמים ממשיים, ובהם עבודה אינדיבידואלית, תחרות, מחסור בזמן ויחסים בין-אישיים מתוחים. לצד זאת, המורות זיהו צורך במפגשים שיחזקו את ההיכרות והיחסים ביניהן: "חסר לנו להשאיק את היחסים ביננו; יש לנו אפשים תרפותיים כדי לחבק את היחסים החברתיים ביננו".

בתחום המנהיגות הצעירה "מועצת התלמידות" – הצוות עסק בדילמה כיצד לאפשר השתתפות דמוקרטית לצד התאמה לגיל התלמידים. הוחלט להקים מועצת תלמידים לכיתות ו'–ח', ובמקביל להכין את התלמידים הצעירים להשתתפות עתידית באמצעות פעילות בנושא בשעת המחנך.

גם קבוצות האימהות סיפקו מענה לצרכים שעלו מהקהילה. הקבוצה הוותיקה עסקה בחיזוק הקשר עם המחנכות והנהלת בית הספר, והאימהות דיווחו על שיפור ביחסים בעקבות התהליך. הקבוצה החדשה התמקדה בבניית קבוצת אימהות וביצירת ערוץ פתוח מול בית הספר, על רקע דאגה גוברת לעתיד הילדים ואי-ודאות פוליטית וביטחונית. אחת האימהות אמרה: "אני מקווה שהצימוש שלנו כאן כאימהות יסבור ליזור יחסים כנים עם בית הספר". לסיכום שנת הפעילות התקיים יום עיון משותף למורות ולאימהות בנושא **"שייכות לירושלים, שייכות לקהילה כמנוף לקידום החינוך בבית הספר".** המשתתפות בחנו כיצד להפוך את הקהילה והעיר למשאב חינוכי, ושיתפו בסיפורים ובזיכרונות מחיי ירושלים. בסיום התארגנו האימהות לקיום סיורים עם ילדיהן בעיר, ובכך הורחב התהליך מבית הספר אל המשפחה והקהילה.

הפעילות השנה המחישה כי חיזוק תחושת השייכות, שיפור היחסים בתוך הצוות וחיזוק הקשר בין בית הספר, ההורים והקהילה הם תהליכים מתמשכים, הדורשים מרחבים קבועים של שיח, של היכרות ומעורבות. בהתאם לכך, סוכם להמשיך את התהליך גם בשנת הלימודים הבאה.

2. יסודי שועפאט בנות

יישום והטמעה של חינוך לדמוקרטיה בבית הספר בשעת מחנך, בדגש על נושא: "**זכויות הילד**".

משתתפים: צוותי השכבות בבית הספר – 20 מורות; ליווי רכזות ומנהלת; 400 תלמידות בית הספר

מדרשת אדם המשיכה את עבודתה בבית הספר, תוך התאמת התוכנית למציאות המורכבת של תקופת המלחמה ולצרכים שעלו מהצוות ומהתלמידות. לצד הצורך להמשיך ולקדם חינוך לדמוקרטיה, המורות התמודדו עם מציאות שבה הן והתלמידות חוות בעצמן פגיעה או אי-מימוש של זכויות. לפיכך, אחד האתגרים המרכזיים היה **ביצד לעסוק בחינוך לזכויות כאשר המציאות היומיומית מקשה על המורות והתלמידות לחוות זכויות כמובנות מאליהן.**

המענה כלל ליווי של הנהלת בית הספר, השתלמות לצוות המורות וליווי המחנכות ביישום תוכנית בנושא **זכויות הילד** בשעת המחנך. המורות העמיקו בהבחנה בין זכות לרצון והתנסו בכלים מותאמים לגיל, ולאחר מכן יישמו את הפעילויות בכיתות וקיבלו ליווי ורפלקציה על ההתנסות.

במהלך התהליך עלה פער משמעותי בין הלמידה על זכויות לבין המציאות שבה חיות המורות והתלמידות. אחת המורות אמרה: "האמיתות שלנו ביום יום חסרה הרבה זכויות. לכן שאפשר לדבר על זכויות, זה בא לשאת רק סיסמאות. אנשים מרגישים שהם חסרי זכויות". מורה אחרת הצביעה על הקושי האישי של המחנכות: "יש לאורות קושי לדבר על נושאו הזכויות כשהן עצמן סובלות כאן התעלמיות".

המענה החינוכי היה להפוך את המציאות עצמה לחלק מהלמידה. המלחמה שימשה מקרה מבחן להבנת משמעותן של זכויות ולבחינת הפער בין זכות מוכרת לבין היכולת לממש אותה. התלמידות הביאו דוגמאות מחייהן: פגיעה בזכות ללמוד, בקושי להגיע לבית הספר ובפגיעה בפרטיות. כך הפך מושג הזכויות מתוכן מופשט לנושא המחובר לחוויות היומיום שלהן.

במקביל, מדרשת אדם נתנה מענה לצורך של הצוות עצמו במרחב להתמודדות עם השלכות המלחמה. בשל העומס והקושי לשתף במליאה, עודדו שיחות אישיות וקבוצות קטנות שאפשרו עיבוד ותמיכה. בתוך כך הודגש הצורך לשמור על שעת המחנך כמרחב לחינוך דמוקרטי גם בתקופה של משבר. אחת המורות אמרה: "החשש שלי ששעת המחנך תהפוך לשיעור רגיל. אני מבקשת מכל בנות לשאור על שעת המחנך ולהאשיך לדון בזכויות, כי בה לאו פחות חשוב". מורה אחרת ניסחה את המשמעות דווקא מתוך המציאות של המלחמה: "דווקאו בתקופה בו יש להרבים אות החינוק לזכויות. הרבה מהזכויות שלנו ושל התלמידות לאו התמשו בצמן האחמאה. שופשר ללמוד מבה הרבה על הנושאו".

לסיכום, הפעילות המחישה כי דווקא במציאות שבה זכויות אינן תמיד נחוות כמובנות מאליהן, חשוב להפוך את חוויות היומיום של התלמידות לנקודת מוצא ללמידה על זכויות, תוך מתן תמיכה לצוות עצמו. סוכם להמשיך את התהליך ואת העיסוק בזכויות הילד גם בשנת הלימודים הבאה

3. ב"ס אלפנאר יסודי - בית חנינא

יישום והטמעה של חינוך לדמוקרטיה בבית הספר בשעת מחנך בדגש על מיומנויות הנחיה.

משתתפים: צוותי השכבות בבית הספר – 14 מורות; ליווי רכזות ומנהלת; 150 תלמידים בית הספר

זו השנה השנייה לפעילות מדרשת אדם בבית הספר. לאחר שבשנה הראשונה נבנתה תשתית לעיסוק בעקרונות הדמוקרטיה, השנה עבר התהליך לשלב של **יישום והטמעה**. הפעילות התמקדה בהעמקה בנושא זכויות ובהתנגשות בין זכויות, בליווי המחנכות בהעברת פעילויות בשעת המחנך ובהתנסות ראשונה בהשתתפות ובייצוג באמצעות בחירות לוועדי כיתות, כהכנה להקמת מועצת תלמידים.

אחד האתגרים המרכזיים שעלה בעבודת הצוות היה **הקושי לחנך לזכויות במציאות שבה המורות והתלמידים עצמם חווים מגבלות ופגיעה בזכויות**. הצוות בחן ביצד ניתן לעסוק בזכויות בתקופת מלחמה, כאשר לעיתים ניתן להתחיל רק מזכויות שהתלמידים יכולים להכיר ולחוות באופן ישיר. אחת המורות אמרה: "יותר נוח לי לחנק לזכויות שהתלמיד

יכול לחוש ולקיים אותן בראה הפשוטה, כאו 'הצכות לפרטיות', אוק קשה לנאד אותו אל חופש הביטוי בצלל אה שמוערים באלחאה"

המענה התמקד בליווי המחנכות ובהפיכת העיסוק בזכויות למוחשי ורלוונטי לחיי בית הספר. הפעילויות עסקו בזכויות בתוך הכיתה וביחסים בין התלמידים לבין עצמם ובין התלמידים לצוות. כך, למשל, העיסוק בזכות לפרטיות התמקד במצבים שבהם המחנכות יכולות לסייע לתלמידים באופן ישיר. כפי שאחת המורות אמרה: "אני אסדיפה שנדבר אל הפרטיות בכיתה, כי אני יכולה להתאודד אם הצכות הצו אוו הפשיטה בצכות הצו". ההתנסות העלתה גם תובנה לגבי **המעבר משיח המבוסס בעיקר על חובות לשיח של זכויות**. אחת המורות תיארה זאת כ"שינוי תרבות" עבור התלמידים, והדבר המחיש כי המעבר לשפת הזכויות הוא עצמו תהליך חינוכי הדורש זמן ותרגול.

במקביל, הבחירות לוועדי הכיתות אפשרו לתלמידים להתנסות באופן מעשי ב**ייצוג, השתתפות, שיתוף וקבלת החלטות**. דרך שאלות שעלו מחיי הכיתה נבחן תפקידו של נציג – האם עליו לבצע משימות בעצמו או לשתף תלמידים נוספים בקבלת החלטות ובעשייה.

המציאות הביטחונית חייבה התאמה מתמדת של התהליך. לצד המשך הפעילות החינוכית, ניתן מקום לצוות לשיתוף, לעיבוד רגשי ולמתן מענה לצרכים של התלמידים. אחת המורות סיכמה את התובנה שעלתה מהעבודה בתקופת המלחמה: "הבנתי שרבש שזה של משחק, 3יור, אוו בשוש שיחה קבוזה של 'אה שלואכם היום' שווה יותר אכל שיזור חשבון אוו שפה באמצ שלנו".

בסיום השנה הובע רצון להמשיך את תהליך הלמידה וההעמקה גם בשנת הלימודים הבאה.

4. יסודי בנים עיסאוויה

אלף בית בדמוקרטיה – הסכם הוגן: ומתודות להעברת הנושא בביתות.

משתתפים: 15 מורים/מורות; ליווי ביישום בכיתות 400 תלמידים.

השנה המשיכה מדרשת אדם את התהליך שהחל בשנה הקודמת, תוך העמקה בנושא **"הסכם הוגן" –** כיצד ניתן להגיע להסכמות בין אנשים וקבוצות בעלי צרכים, עמדות וזהויות שונות, תוך שמירה על כבוד הדדי, זכויות והוגנות. הפעילות כללה ליווי וייעוץ להנהלה ולצוות המוביל ועבודה עם צוות המחנכות והמחנכים.

בתחילת השנה בחן הצוות מה נשמר והוטמע מהתהליך הקודם ומה דורש חיזוק, ובהמשך נבנה תהליך שעסק בזיהוי **המשותף לצד ההכרה בשונות.** העבודה נועדה להכין את התלמידים להבנת המורכבות של קבלת החלטות ובניית הסכמות בקבוצה שחבריה אינם זהים זה לזה.

במפגשים עם הצוות נבחנה גם השפעת הפעילות על התלמידים. המורים והמורות זיהו יותר מודעות לתלמידים שפחות משתתפים בשיח ולצורך לקבל אותם ללא שיפוט. אחת התובנות שנשמעה הייתה: "התלמידים נהיו יותר מודעים לזה שחלק מהתלמידים שפחות מדברים בכיתה, ויש לקבל אותם כמו שהם בלי לשפוט אותם". הצוות ציין כי עדיין קיים פער בין ההתנהלות בבית הספר לבין ההתנהלות מחוץ לו. העבודה על "הסכם הוגן" אפשרה לתלמידים להתקדם מזיהוי מאפיינים משותפים – כגון בית הספר והכפר – לעבר זיהוי **ערכים משותפים**, כגון כבוד למבוגרים ולמורים. כך נוצר בסיס לשיח על צרכים, על ערכים וכללים משותפים ועל הדרך להגיע להסכמות הוגנות.

הצוות התמודד עם קושי משמעותי: **כיצד לקיים חינוך לדמוקרטיה בתוך מציאות של מלחמה, מתח פוליטי וביטחוני ומורכבות אישית וקהילתית.** המורים תיארו את הצורך לנווט בין מערכת החינוך, הקהילה, החוויות האישיות והמציאות הפוליטית-ביטחונית: "אנחנו אתארנים אדי יום בין אסרכת החינוך הישראלית, הקהילה האקואית, החוויות האישיות שלנו והאציות הפוליטית-ביטחונית הנפיצה". הצוות הצביע גם על הפער בין העקרונות הדמוקרטיים הנלמדים לבין המציאות היומיומית שבה חיים התלמידים והמורים, ועל הקושי לקיים שיח בנושאים רגישים תוך שמירה על אמון הקהילה ועל ביטחונם המקצועי של המורים. אחת המורות סיכמה: "חשוב לנו לנהוג בהירות רבה כדי לשמר לשמור את אמון הקהילה".

בפגישת הסיכום עלה הצורך בהמשך ליווי הצוות ופיתוח כלים לקיום שיח דמוקרטי בטוח ומשמעותי. סוכם שתוכנית הפעילות תגובש בתחילת השנה הבאה.

5. יסודי אלוואחה לחינוך מיוחד, שועפאט

הכשרה וליווי מורים – דילמות חינוכיות

משתתפים: מנהל וצוות 20 מורים/מורות

בית ספר יסודי אלוואחה הוא בית ספר לתלמידים ותלמידות עם צרכים מיוחדים, בגילאי 6–12. הפעילות המשותפת עם מדרשת אדם החלה בשנה הקודמת. בשנה הראשונה נבנה מודל עבודה גמיש שהתבסס על דילמות מחיי היום-יום של בית הספר ועל ליווי המנהל בתקופת המלחמה. השנה הוחלט, בשיתוף ההנהלה, להתמקד בנושא **אחריות**, לצד המשך הליווי והתמיכה בצוות בהתמודדות עם המציאות המתמשכת של מתח ומלחמה.

העבודה עם הצוות התבססה על העלאת דילמות חינוכיות ובחינה משותפת שלהן. אחד האתגרים המרכזיים היה **ביצד לאפשר לתלמידים עם צרכים מיוחדים לקחת אחריות בעצמם, תוך שמירה על התאמה, הדרגתיות וביטחון**. אחת המורות אמרה: "לכו קל לי ולכו פשוט שכולם אחראים לילד של חינוך מיוחד. צריך לעשות כאלה בהדרגתיות ובכלים".

העיסוק באחריות הורחב גם אל המשפחה. המורות שיתפו את האימהות במטרות התהליך וביקשו להמשיך בבית את העידוד לאחריות בדברים הקטנים של חיי היום-יום. אחת המורות הסבירה: "חשוב שהתלמיד יאשיך את התהליך גם בבית".

בסיום השנה הצוות ראה בחיבור עם ההורים מרכיב משמעותי בתהליך, וציין כי בדרך כלל הערכים מקודמים בבית הספר אך אינם תמיד הופכים לנושא משותף עם ההורים: "בדרך כלל כולנו מקדמים ערכים מסוימים בבית הספר, אבל לכו מבקרים מספיק על מה ההורים ולכו רוכים שיאשיכו את התהליך גם בבית". תובנה נוספת שעלתה הייתה שהעבודה על ערכים מחייבת גם את הצוות החינוכי להתבוננות עצמית: "כולנו המורות והאורים שגם כולנו צריכים לעבור תהליך של שינוי לפני שהתלמידים עוברים כולתו".

לסיכום: בעקבות המשוב החיובי והחשיבות שהצוות מייחס לתהליך, מתוכנן להמשיך את הפעילות עם בית הספר גם בשנה הבאה.

6. שועפאט - חט"ב בנות

משמעת בבית הספר – עבודה עם הצוות המוביל ועם מועצת תלמידות

משתתפים: 15 מורות 380 תלמידות + 30 תלמידות במועצת התלמידות = 425 משתתפים ומשתתפות.

הפעילות השנה התקיימה בצל מציאות ביטחונית מורכבת, והתמקדה ביצירת **מרחב בטוח לחשיבה, לשיח ולעיבוד המציאות** עבור הצוות והתלמידות. העבודה התקיימה בשלושה ערוצים: ליווי וייעוץ להנהלה, עבודה עם הצוות המוביל וליווי מועצת התלמידות.

העבודה עם הצוות המוביל עסקה בהתאמת הפעילות בכיתות ז'–ח' לצרכים שעלו מהתלמידות. בין האתגרים המרכזיים היו חרדה, חוסר יציבות וקושי בריכוז ובביטוי רגשי, במיוחד בקרב תלמידות המגיעות ממחנה הפליטים שועפאט ונדרשות להתמודד עם מעבר יומיומי במחסום. כמו כן, עלה הצורך להתמודד עם החשיפה המתמדת לרשתות החברתיות ולמידע לא אמין, ולפתח אצל התלמידות יכולת לעצור, לשאול שאלות ולבחון מידע באופן ביקורתי. הסוגיות שעלו עסקו גם **בחופש הביטוי ובצנזורה עצמית**. התלמידות תיארו חשש ממעקב ומתגובות הסביבה, שהוביל לעיתים להימנעות מהבעת דעה או משיתוף ברשת. הצוות בחן כיצד לחזק את ההבנה של הזכות לפרטיות ואת היכולת לבחור מה לשתף ומה לא.

מתוך כלל הנושאים הללו עלה הצורך המרכזי ליצור בביתה מרחב בטוח שבו התלמידות יכולות לשאול, להקשיב, להביע עמדה ולעבד את המידע והחוויות שאליהם הן נחשפות. המפגשים עם הצוות כללו תרגול של הקשבה פעילה וניסוח שאלות, במטרה לאפשר שיח גם בנושאים מורכבים ורגישים.

במקביל נמשכה העבודה על **אחריות אישית ומשמעת** – מעבר מתפיסה של משמעת כציות לכללים בלבד, להבנת האחריות האישית של כל תלמידה וליכולתה להשפיע על הלמידה ועל ההתנהלות במרחב הביתתי.

מועצת התלמידות: הליווי התמקד בפיתוח מנהיגות וביישום ערכים דמוקרטיים, תוך התמודדות עם המתח בין העצמת התלמידות לבין הציפייה למשמעת. תהליך ההעצמה הוביל לכך שתלמידות המועצה החלו לשאול שאלות ולהטיל ספק, ולעיתים הדבר נתפס על ידי הצוות כבעייתי. במסגרת הליווי הודגש כי היכולת לשאול שאלות היא חלק מהתפתחותה של מנהיגות ביקורתית. כפי שנאמר: "צה טוס לשפל דור של מנהיגות צעירות. סוק כשהאנהיגות הסולו אתחילות לשסוות של בית הספר ושל החברה... הדברים נרשום 'כסייתיים". במועצה פותחו גם מיומנויות של **טיעון משכנע, מיפוי צרכים ושימוש בשפה דמוקרטית**, וכן נבחנה הדילמה בין שמירה על מרחב פנימי בטוח וסודי לבין האחריות לייצג את כלל התלמידות. בהמשך העמיקה המועצה בנושא שפת הזכויות, ובמיוחד בזכות לחינוך, לשוויון ולחופש תנועה של תלמידות המגיעות ממחנה הפליטים שועפאט, וכן בזכות לפרטיות במרחב הדיגיטלי.

לסיכום: הפעילות השנה המחישה כי במציאות של מתח וחוסר ודאות, חינוך לדמוקרטיה מחייב קודם כול יצירת מרחבים בטוחים לשיח, לצד פיתוח יכולת ביקורתית, שפת זכויות ואחריות אישית. העבודה עם מועצת התלמידות הראתה גם כי העצמת מנהיגות צעירה כרוכה בהכרח במתן מקום לשאלות, ביקורת ואי-הסכמה.
בסיום השנה הוחלט להמשיך את העבודה עם הצוות ועם מועצת התלמידות ולהעמיק את העיסוק בזכויות, בשיח ובמנהיגות.

7. ראס אלעמוד- חט"ב בנות

השתלמות מורות בנושא פדגוגיה ביקורתית ויישומה בביתה; ליווי והדרכת מועצת תלמידות.

משתתפים: הדרכת 30 מורים.ות + מועצת תלמידות. השתתפו בפעילויות המועצה כ-420 תלמידים סה"כ 450.

מדרשת אדם פועלת בבית הספר מספר שנים ברציפות, והשנה התמקדה הפעילות בשלושה צירים: **ליווי וייעוץ למנהלת, פיתוח מקצועי של הצוות בפדגוגיה ביקורתית והדרכת מועצת התלמידות.** מוקד מרכזי היה ההתמודדות עם השפעת הבינה המלאכותית והצפת המידע על היכולת להבחין בין אמת לשקר ועל החוסן האישי והקהילתי.

הצוות החינוכי: בעקבות העבודה בשנה הקודמת על השפעות הבינה המלאכותית, עלה הצורך לפתח פדגוגיה ביקורתית שתסייע לתלמידות להתמודד עם **"נזילות האמת" בעידן הדיגיטלי.** הצוות עסק בקושי להבחין בין מידע אמיתי למידע שנוצר או עבר מניפולציה באמצעות AI וברשתות החברתיות. אחת המורות שאלה: "קשה להבדיל בין תמונה אמיתית לבין תמונה שיצרה הבינה המלאכותית... סוק סופשר לחיות בעולם שבו יודע סום צה סואת סוו כיוף... סויך סופשר לתת חוסן לבני סודם מהקשר הצה"?.

מתוך כך הוגדר יעד של פיתוח **"חוסן הכרתי" –** הקניית כלים לזיהוי פייק ניוז, לבחינה ביקורתית של מידע ולהתמודדות עם מידע סותר ומניפולטיבי. בחלק האחרון של השנה התמקד הצוות ביישום הפדגוגיה הביקורתית בביתה, ובמיוחד בפיתוח "ארגז כלים של הגנה אקטיבית": שמירה על פרטיות, זיהוי מידע כוזב ומציאות מדומה, בחירה מתי לפעול ומתי להגן על המרחב האישי. יחד עם זאת, הודגש הצורך לחזק אצל התלמידות **תחושת שליטה ומסוגלות**, באמצעות מרחבי בחירה ואחריות אישית. אחת המורות הציעה ללמד את התלמידות מנגנון סינון אקטיבי שיאפשר להן להחזיר לעצמן שליטה על התכנים שאליהם הן נחשפות ברשתות.

מועצת התלמידות: ההדרכה והליווי עסק במתח שבין מסורת, זהות, גיל ההתבגרות ודמוקרטיה. העבודה התמקדה ביכולת להשמיע קול אישי תוך שמירה על כבוד לערכי המשפחה והחברה, בפיתוח זהות מנהיגותית ובעידוד חופש ביטוי לצד התמודדות עם החשש מתגובות שליליות ברשת. בתהליך הבחירות הודגש המעבר מסיסמאות ל"**מצע של**

עשייה" ובהמשך התמקדו חברות המועצה באחריות אישית, ניהול קונפליקטים ושימוש בשפה של זכויות. בחלק האחרון של השנה עסקו התלמידות במיוחד בפרטיות דיגיטלית ובאחריות להתנהלות ברשת, כולל היכולת לשלוט בתגובה ולא למהר לשתף או להגיב.

לסיכום, העבודה עם הצוות ועם מועצת התלמידות הניחה תשתית להמשך שילוב בין טכנולוגיה, פדגוגיה ביקורתית וערכים דמוקרטיים.

8. ראוואד אלקודס

חינוך לסובלנות וזכויות ושייכות.

משתתפים: 28 מורים ומורות וליווי פעילות של 450 תלמידים

מדרשת אדם מקיימת פעילות בבית הספר כבר כמה שנים, בהתאם לחזונו המבקש לשלב בין שמירה על התרבות והזהות הערבית לבין עקרונות הומניסטיים ודמוקרטיים. השנה נמשך התהליך שהחל בשנה הקודמת, העמקת העיסוק בזכויות, בשייכות ובזהות, ובחיבור התכנים למציאות חייהם של התלמידים.

העבודה החלה במפגשים עם צוות המורים, שנועדו לזהות את הדילמות החינוכיות המרכזיות ולתרגם אותן לפעילות עם התלמידים. עלה כי הצוות מתמודד עם מתח מתמשך בין השתייכות למערכת החינוך הישראלית לבין הרצון לשמור על הזהות הלאומית והתרבותית הפלסטינית של התלמידים והקהילה. אחת המורות תיארה זאת כך: "אנו כאורה סדיין בריכה להדיק את האמונה שלי בכיתה ספר של התוכנית הישראלית... אוך סדיין ישנה תחושה של כישיפה בשייכות הלאומית". הצוות עסק בקושי לחנך לחופש ביטוי במציאות שבה תלמידים חוששים מהשלכות של הבעת דעה, ובן בשאלה כיצד לפתח מודעות למציאות הפוליטית והביטחונית בלי לחשוף את התלמידים לסיכונים. מתוך הדיון הוחלט שלא לוותר על העיסוק בזכויות ובערכים דמוקרטיים, אלא להפוך את הפער בין הערכים לבין המציאות לנושא ללמידה ולחשיבה ביקורתית.

בהמשך פותחו סדנאות במסגרת שבוע **"זכויות ושייכות"**, שעסקו בגבולות חופש הביטוי, אחריות ברשת, בדיקת מידע וזיהוי פייק-ניוז ומניפולציות, מנהיגות תלמידים, והפער בין עקרונות של שוויון, חירות וצדק לבין המציאות היומיומית. לצד זאת, הודגש בית הספר כמרחב שבו ניתן **לתרגל דמוקרטיה בחיי היומיום** – באמצעות קבלת החלטות משותפת, הידברות, שוויון בהבעת דעה ושמירה על זכויות התלמידים.

בפגישת סיכום השנה נאמר שבמציאות הקיימת, התהליכים החינוכיים צריכים לאפשר לתלמידים לבחון את המתח בין עקרונות הדמוקרטיים לבין המציאות שבה הם חיים, לפתח חשיבה ביקורתית, להגן על זכויותיהם ולתרגל השתתפות ואחריות במרחב הבית-ספרי. השנה הורחב השיח מהעיסוק בשייכות, בזהות ובשותפות אל השאלה כיצד ניתן לפעול באופן דמוקרטי גם כאשר המציאות החיצונית אינה נאפשרת לממש ערכים אלה במלואם.

9. חט"ב בנות עיסאוויה

ביצד מחנכים לדמוקרטיה במציאות מורכבת.

משתתפים: צוות הניהול, 20 מורות וכ-400 תלמידות.

זו השנה השנייה לפעילות מדרשת אדם בבית הספר. בשל העומס על צוות המורות הוחלט לקיים את הפעילות ברבעון הראשון של השנה, תוך המשך קידום נושא החוסן בבית הספר.

העבודה עם צוות המורות החלה בשלושה מפגשים של שיתוף רגשי ועיבוד חוויות אישיות ומקצועיות על רקע האירועים הביטחוניים והמלחמה המתמשכת. המורות תיארו את המחסור במרחב שבו גם הן יכולות לעבד את חוויותיהן: "אין לנו מרחב של ווקיזיה, שיפה שאפשר לשתף מרגשות שלנו... כמרכזה שכחו אותנו". בהמשך הוחלט לשריין חלק משעת המחנך לשיתוף ולעיבוד רגשי, ולפתח יחד עם צוות המחנכות סדנאות שיסייעו לתלמידות לבטא את רגשותיהן ולהתמודד עם המציאות. הן אמרו שבביתות עלו בעיקר רגשות של פחד, תסכול ואי-ודאות, וכי התלמידות

התקשו לדבר על רגשותיהן כי אינן רגילות לעשות זאת. המורות והמחנכות העריכו את מפגשי התמיכה בצוות וציינו כי הם סייעו להן להתמודד עם השאלה כיצד ללמד במצב הקיים והדגישו את חשיבות העבודה בביתות. אחת מהן אמרה: "שני מרצישה שיש משהו נפתח בכיתה. התלמידות יותר מדברות. למרות שסוף סוף נתנו כאחנכות תשומות למצב הקיים".

בפגישת הסיכום צויין במיוחד הצורך ביצירת מרחב בטוח לשיח ולעיבוד רגשי היא חלק בלתי נפרד מחינוך לדמוקרטיה ומחיזוק החוסן במיוחד במציאות של מתח מתמשך. אין דרישה מהמורות לספק לתלמידות תשובות לכל המתרחש, אלא לאפשר להן לדבר, לשאול, לשתף ולהרגיש שהן אינן מתמודדות עם המציאות לבדן.

פעילות בבתי ספר יהודים במערב ירושלים

10. יסודי רמות אלון:

התאמת התוכנית "אלף בית בדמוקרטיה – חינוך לדמוקרטיה בבתי הספר היסודיים" לכל אחת משכבות הגיל: כיתות א'-ב' – שונות ומפגש בין שונים; כיתות ג' – זכויות בדמוקרטיה; כיתות ד'-ו' – מנהיגות דמוקרטית הלכה למעשה.

משתתפים: 250 תלמידות ותלמידים, ו-22 א.נשי צוות

בית הספר הוא שותף ותיק של מדרשת אדם ומהווה דוגמה להטמעה מתמשכת של חינוך לדמוקרטיה בתרבות הבית-ספרית. התוכנית מועברת באופן ספירלי, כך שבכל שכבת גיל התלמידים מעמיקים ומרחיבים את הידע, המיומנויות והערכים שנרכשו בשנים הקודמות. צוות מדרשת אדם מלווה את צוותי ההוראה בהפעלת התוכנית ובהטמעתה בחיי היום-יום בבית הספר. בכיתות א'–ב' עסקו התלמידים בשונות בין פרטים ובקבלת השונה באמצעות **"מחברת הדמוקרטיה שלי";** בכיתה ג' עסקו בזכויות ובמהות החוק; ובכיתות ד'–ו' העמיקו בשוויון ושונות, סובלנות וקבלת השונה, לצד התנסות במנהיגות דמוקרטית באמצעות ועדות תלמידים.

למרות שנת לימודים לא שגרתית, שכללה תקופות שבהן הלימודים נפגעו בשל מצבי חירום, מלחמות ומבצעים, המחנכות דיווחו על שגרת למידה מתמשכת ועל הטמעת הערכים הדמוקרטיים בחיי בית הספר. היישום בא לידי ביטוי במיוחד בפעילות ועדות התלמידים: **ועדת חגים ואירועים, ועדת ספורט וועדת בריאות.** הוועדות יזמו פעילויות ואירועים במהלך השנה, בהפסקות ובכיתות. ועדת הבריאות, למשל, קיימה מפגשים עם מומחים בנושאי בריאות השן והרגלי אכילה בריאים, ולאחר מכן חברי הוועדה העבירו פעילות שהכינו לתלמידים הצעירים.

סיכום: הפעילות שהתקיימה השנה, מדגימה את האפשרות להפוך את החינוך לדמוקרטיה מחומר לימודי להתנסות יומיומית. העבודה המתמשכת של צוות ההוראה והפעילות בוועדות מאפשרות לתלמידים לתרגל השתתפות, אחריות וקבלת החלטות במרחב הבית-ספרי, גם בתקופה של חוסר יציבות. עם זאת, השינויים הצפויים במבנה בית הספר ובמספר התלמידים מחייבים בחינה מחודשת של המשך הפעילות והתאמתה לצרכים המשתנים. מדרשת אדם תמשיך לעמוד בקשר עם הנהלת בית הספר בנושא זה.

11. יסודי ישראלי, בית הכרם:

התוכנית "אלף בית בדמוקרטיה" בהתאמה לכל אחת משכבות הגיל: כיתות א'-ב' – שוֹנוּת ומפגש בין שוֹנִים; כיתות ג'-ד' – זכויות ויחסי רוב ומיעוט; כיתות ה'-ו' – קבלת השונה שוויון והסכם הוגן.

משתתפים: 410 תלמידות ותלמידים, ו-28 א.נשי צוות – השתלמות צוות וליווי/הדרכה שנתי

בעקבות הפיילוט שהתקיים בשנה הקודמת בכיתות א'–ב', הורחבה השנה התוכנית לכלל בית הספר, בתמיכת ועד ההורים, שראה חשיבות בהטמעת עקרונות דמוקרטיים בהתנהלות היומיומית בבית הספר. תהליך ההרחבה מבטא מעבר מפיילוט נקודתי להטמעה בית-ספרית רחבה, כאשר ההכשרה והליווי של הצוות מאפשרים להפוך את התוכנית לחלק משגרת הלמידה.

הפעילות כללה הכשרת הצוות ויישום התוכנית בכיתות:

הכשרת הצוות: התקיימה השתלמות לצוות המחנכות בבית-הספר להיכרות עם התוכנית ועם המתודות ליישומה. בהמשך הותאמו חלק ממפגשי ההכשרה להדרכה פרטנית ושבבתית, בהתאם לצרכים שעלו במהלך היישום. הצוותים למדו את הפעילויות, התאימו אותן לצורכי השכבות והכיתות ושיתפו בתובנות שעלו מההתנסות.

ליווי והדרכת הצוות ביישום התוכנית בכיתות: המחנכות העבירו פעילויות מתוך התוכנית בכיתות, תוך שימוש בחוברות ההדרכה למורה המותאמות לכל שכבת גיל. התלמידים והתלמידות נחשפו לעקרונות ולערכים דמוקרטיים באמצעות כלים חווייתיים המותאמים לגילם. בשכבת ו' הוחלט, בשיתוף הצוות החינוכי, ללמד את התוכנית המיועדת לכיתה ה', מתוך הבנה שהעיסוק בנושאים מורכבים יותר, ובהם פתרון סכסוכים, מחייב תשתית קודמת של היכרות עם עקרונות וערכים דמוקרטיים בסיסיים.

בישיבת סיכום השנה הוחלט להמשיך עם תהליך הלמידה בבית הספר עם ההתאמות של התכנים והדגשים ליישום בשנת הלימודים תשפ"ז.

12. דמוקרטיה ואיכות סביבה – פרויקט חדש עם צוות עמק הצבאים ו-3 בתי ספר יסודיים בירושלים:

דמוקרטיה ואיכות הסביבה – פרויקט חדש בשיתוף עמק הצבאים ושלושה בתי ספר יסודיים בירושלים

ביוזמת טלי פדרמן, מנהלת תחום חינוך, חיים משותפים וספורט בקרן לירושלים, נוצר שיתוף פעולה בין צוות מדרשת אדם לבין צוות ההדרכה של **עמק הצבאים**. מטרת שיתוף הפעולה היא לפתח תוכנית חינוכית חדשה המשלבת חינוך לדמוקרטיה, אחריות סביבתית ומעורבות קהילתית, כאשר המרחב הטבע העירוני של עמק הצבאים יהיה בסיס ללמידה חווייתית.

התקיימו מפגשי היכרות, תכנון ותיאום בין הצוותים של מדרשת אדם ועמק הצבאים, ובהמשך התקיימו פגישות עם שלושה בתי ספר יסודיים שהביעו עניין בהשתתפות בתוכנית: **פולה בן גוריון, לוריא ואגרון**. התוכנית שגובשה ונכתבה, מציעה חיבור ייחודי בין חינוך לדמוקרטיה לבין אחריות סביבתית ומעורבות קהילתית באמצעות למידה המשלבת בין הכיתה, הטבע והקהילה. היא נבנתה עבור תלמידי כיתות ד'–ו', ובכללה שני שלבים:

השלב הראשון – פעילות בכיתות: לימוד הנושא באמצעות סדנאות חוויתיות העוסקות בנושא שמירה על הסביבה מנקודת מבט ערבית-דמוקרטית. צוותי בתי הספר היו אמורים לקבל הכשרה קצרה וליישם את הפעילויות בכיתות.

השלב השני – פעילות בעמק הצבאים: פעילות משותפת לתלמידים ולהוריהם, שכללה סיור בטבע העירוני, תצפיות בבעלי חיים ומשחק משימות בנושאים של אחריות ומחויבות לסביבה, שיתוף פעולה וקשר בין המשפחה לקהילה. בסיום תוכנן שיתוף בתוצרים שנוצרו במהלך הפעילות.

למרות ההיערכות המקצועית והתכנון המשותף, התוכנית לא יצאה לפועל השנה. בתי הספר התמודדו עם קשיים לוגיסטיים, ובהם קושי להתאים את לוחות הזמנים לשעות הפעילות בעמק הצבאים וקושי במימון ההסעות. בנוסף, אירועי המלחמה עצרו את המשך ההיערכות ואת האפשרות לקיים את הפעילות במועד שתוכנן.

הוצעה לבתי הספר חלופה שדרשה היערכות פשוטה יותר – תוכנית בנושא **"ערבי מגילת העצמאות שלנו"**, שנועדה לעסוק בערכים הדמוקרטיים המופיעים במגילת העצמאות ובביטויים בחיי היום-יום בישראל. התוכנית עם מערכי השיעור הועברה למורות בבתי הספר מתוך כוונה שיועברו במהלך אפריל ומאי.

תהליך הפיתוח המשותף עם צוות עמק הצבאים ועם שלושת בתי הספר יצר תשתית מקצועית לשיתוף פעולה עתידי. עם חזרת היציבות לשגרת החיים, תיבחן האפשרות לחדש את המהלך ולהוציאו לפועל בשנה הבאה.

13. פעילות עירונית משותפת במסגרת הלימוד המשותף – מנח"י

הכשרת קבוצת "שגרירים" במסגרת הלימוד המשותף;
השתתפות בימי עיון מקוונים "בימת הלימוד המשותף" – למורים, מנהלים ואנשי מקצוע יהודים וערבים.

משתתפים: 16 סגני מנהלים, רכזים ובעלי תפקידים אחרים, יהודים וערבים מכמה בתי ספר בירושלים; 60 אנשי חינוך מבתי ספר שונים בבימת היער.

השנה השתתפה מדרשת אדם בשני מסלולים במסגרת תוכנית **"הלימוד המשותף" של מנח"י**:

א. **תוכנית "שגרירים" – הכשרה וליווי של קבוצה מובילה**: זו השנה השנייה שבה מדרשת אדם שותפה בתוכנית "שגרירים", שמטרתה ליצור קבוצת אנשי חינוך שתשמש בסיס לקידום שיתופי פעולה בין בתי ספר יהודיים וערביים בעיר. מדרשת אדם הייתה שותפה בבניית ההכשרה ובהנחייתה, לצד צוות תוכנית הלימוד המשותף. ההכשרה כללה מפגשי היכרות בין-תרבותיים, ביקורים הדדיים בבית הספר בצור-באהר ובבית הספר הרטמן, וסמינר בן יומיים בנווה שלום. המשתתפים נחשפו למאפייני מערכות החינוך במזרח ובמערב ירושלים, לאתגרים של צוותי החינוך ולמציאות שבה פועלים התלמידים, ובמקביל בחנו רעיונות וכלים שניתן ליישם בבתי הספר שלהם. חלק משמעותי מההכשרה הוקדש לבחינת **החסמים לשותפות בתקופה של מלחמה ומתח**.
המשתתפים דיברו על הקושי לקדם שותפות כאשר חלק מהצוותים, התלמידים וההורים עדיין אינם בשלים למפגש, ועל הצורך להבין גם את ההקשר הפוליטי והחברתי שבתוכו פועלים בתי הספר. כמו כן, הקבוצה עסקה בפיתוח רעיונות לפרויקטים משותפים ולמפגשים בין בתי הספר.

ב. **"בימת הלימוד המשותף" – מרחב מקצועי ללמידה, להעמקת השיח ולהחלפת ידע וניסיון** בין אנשי חינוך העוסקים בחיים משותפים, יהודים וערבים. במסגרת זו השתתפה מדרשת אדם בתכנון ובשיח המקצועי בשלושה מפגשים שעסקו בסוגיות מרכזיות בתקופה הנוכחית: מענים חינוכיים לאלימות לאומנית וגזענית, יחסי יהודים וערבים בזמן מלחמה, והיבטים היסטוריים ותיאורטיים של יחסי יהודים וערבים.

17. תיכון הרטמן בנים

חינוך לדמוקרטיה, חינוך נגד גזענות ופיתוח כלים לניהול שיח במצבי מחלוקת.

בשנת הלימודים 2025–2026 נוצרו קשרים עם תיכון הרטמן בנים במספר ערוצים. הקשר הראשוני נוצר עם מורים בבית הספר שהתעניינו בתוכניות ובמתודות של מדרשת אדם, ובמקביל נוצר קשר במסגרת **תוכנית "שגרירים"**(של הלימוד המשותף מנח"י, שתואר לעיל) שבה השתתף נציג בית הספר. אחד הצרכים שעלו מהצוות היה ההתמודדות עם **גילויי גזענות בקרב תלמידים** והצורך להכניס למערכת הבית-ספרית כלים ותכנים בתחום החינוך נגד גזענות והחינוך לדמוקרטיה. במסגרת פגישות עם מורים ורכזת החינוך החברתי הוצגו תוכניות מדרשת אדם והמתודה החינוכית שלה לעבודה עם תלמידים. למורים שהתעניינו הועברו גם חומרי עבודה, ובהם התוכנית **"בשביל הדיאלוג – התמודדות חינוכית עם תופעת הגזענות וההסתה".**

בהמשך התקיימה פגישה עם הרב ד"ר דניאל הרטמן, בהשתתפות ספר הורים ותלמידים. בשיחה עלה כי על רקע המלחמה התלמידים עדיין מושפעים מאוד מהמציאות ואינם פנויים בשלב זה לפעילות כיתתית מסוג זה. עם זאת, תלמידים שנחשפו לחומרים גילו בהם עניין ועשו בהם שימוש באופן בלתי פורמלי. עלה רעיון לבחון בהמשך פעילות סביב השאלה: "**כיצד לנהל שיחה קשה עם אדם שאינו מסכים איתך"?** - נושא שיכול להתחבר לכל הקהילה הבית-ספרית.

בנוסף, נוצר קשר עם ד"ר רננה רביצקי פילזר ממכון הרטמן, שהתעניינה בקידום חינוך לדמוקרטיה בבית הספר הרטמן לבנות. קשר זה, לצד הקשרים שנוצרו עם צוות בית הספר והנהלת המכון, יאפשר להמשיך ולבחון אפשרויות לשיתוף פעולה.

19. יצירת קשרים ופיתוח תשתיות לשיתופי פעולה עתידיים

תיכון ניסויי "ארגנטינה": מדרשת אדם נמצאת בקשר מתמשך עם תיכון ניסויי "ארגנטינה", הפועל במרכז ציפורי. עם כניסת מנהל חדש לתפקיד התקיימה בפברואר 2026 פגישה לבחינת פעילות משותפת. לקראת מעבר בית הספר למבנה חדש בירושלים, הוצע לפתח תוכנית **"מעברים"**, שתעסוק בהכנת הצוות למעבר ולשילוב אנשי צוות חדשים. תוכננה פגישה נוספת עם צוות הניהול והרכזות לצורך בניית תוכנית ההשתלמות, אך בשל המלחמה התוכנית נדחתה.

קשרים עם בתי ספר תיכוניים – בויאר, ליד"ה וגימנסיה רחביה: מדרשת אדם נמצאת בקשר עם רכזי החינוך החברתי ומורי האזרחות בשלושת בתי הספר. במהלך השנה הוצעו סדנאות לצוותים בנושאים שונים, בהתאם לתחומי העניין שעלו בשיחות. בשל העומס הרב על בתי הספר והצוותים בתקופת המלחמה, ובכלל זה שירות מילואים של מורים, לא ניתן היה לשלב את הסדנאות במהלך שנת הלימודים.

היחידה לחיים משותפים – משרד החינוך ירושלים: התקיימה פגישת היכרות עם מנהלת היחידה לחיים משותפים במשרד החינוך בירושלים, שנכנסה לתפקידה בתחילת השנה. הוצגו תוכניות מדרשת אדם והמתודה החינוכית שלה, ונבחנה האפשרות לשלב סדנאות והרצאות של המדרשה בימי העיון שמקיימת היחידה למנהלים ולמורים. סוכם לקיים בתחילת תשפ"ז פגישות נוספות לבחינת אפשרויות לשיתוף פעולה.

פעילויות בגני הילדים בירושלים – גני חובה: השנה החלה מדרשת אדם לפעול לחידוש והרחבת הפעילות בגני הילדים בירושלים, באמצעות יצירת קשר עם מפקחות הגיל הרך ועם גננות. הפעילות מבוססת על התוכנית **"צעדים ראשונים בדמוקרטיה"**, שפותחה והורחבה מתוך התוכנית "אלף בית בדמוקרטיה", ומותאמת לצרכים ולנושאים הרלוונטיים לגיל הרך, לרבות גנים דתיים. במסגרת השיח עם המפקחות והגננות הובעה התעניינות בתכנים ובגישה הפדגוגית של מדרשת אדם. בעקבות הלמידה מהשטח הותאמו התכנים והיקף הפעילות כדי לאפשר את שילובה בשגרת הגן. מדרשת אדם ממשיכה בשיח עם גורמים במשרד החינוך ובעיריית ירושלים, במטרה לבחון הפעלת התוכנית במספר גני חובה בשנת הלימודים הבאה.

פעילויות במערכת החינוך באזור המרכז ואחרים:

20. בית הספר הדמוקרטי – רמת אלון, רחובות

אלף בית בדמוקרטיה – חינוך לאורח חיים דמוקרטי בבית הספר

משתתפים: 25 מורות ומורים, ויישום בכיתות בית הספר

במהלך שנת תשפ"ו התקיים תהליך מתמשך של הכשרה עיונית ומעשית, הדרכה וליווי הצוות ביישום התוכנית בכיתות. בשלב הראשון, עסק הצוות במושגי יסוד ובסוגיות מרכזיות בחינוך לדמוקרטיה, ובהן דמוקרטיה, שוויון, הסכם הוגן, יחסי רוב ומיעוט ורב-תרבותיות. בהמשך, התמקד הליווי בחיבור בין העקרונות שנלמדו לבין העבודה החינוכית המעשית. התהליך כלל גם עבודה עם הנהלת בית הספר, במטרה לבחון כיצד לחבר את כלל הצוות לתהליך. אף שההשתלמות ניתנה לכלל המורות, יישום התוכנית בקרב כלל התלמידים הוגבל בשל התנגדות של חלק מההורים בכיתות שאינן מוגדרות כדמוקרטיות. עם זאת, התהליך התרחב גם למורות מקצועיות, שחלקן שילבו עקרונות וכלים דמוקרטיים בשיעוריהן.

הפעילות התקיימה על רקע תהליך עירוני לגיבוש חזון חינוכי ושינויים דמוגרפיים בסביבת בית הספר, שהשפיעו על עתידו ועל אופיו. בסוף השנה הוחלט להעביר את בית הספר למיקום סמוך לחטיבה הדמוקרטית. בשל הירידה במספר התלמידים, בית הספר לא יוכל לממן את המשך תוכנית מדרשת אדם בשנת תשפ"ז. מדרשת אדם תישאר בקשר עם הצוות ותסייע מרחוק ככל שיידרש.

בעקבות הצלחת הפעילות בבית ספר זה, נקיים פעילות בשנה בתשפ"ז עם התוכנית "אלף בית בדמוקרטיה" ביסודי בראשית רחובות.

21. בית הספר הדמוקרטי, יבנה

אלף בית בדמוקרטיה – חינוך לאורח חיים דמוקרטי בבית הספר

משתתפים: 15 מורות ומורים, ויישום בכיתות בית הספר

לאחר תקופה שבה בית הספר בחן את דרכו החינוכית, פנתה מנהלת בית הספר למדרשת אדם בבקשה ללוות את הצוות באמצעות תוכנית "אלף בית בדמוקרטיה". התהליך נבנה בשני שלבים: הכשרת כלל הצוות להיכרות עם התכנים והמתודות, ולאחר מכן יישום בכיתות. למרות שהצוות החל את התהליך בספקנות ביחס לתוכנית, החשיפה לגישה החינוכית של מדרשת אדם הובילה להעמקת העניין ולהתגייסות של הצוות. בפועל, המורות אף הקדימו את שלב היישום בכיתות והחלו להעביר את התכנים לתלמידים כבר במהלך תקופת ההכשרה. מפגשים שתוכננו לחודשים פברואר ומרץ נדחו או לא התקיימו בשל המלחמה. הפעילות התחדשה באפריל ונמשכה עד יוני.

בסיכום השנה הצוות ציין כי התהליך תרם ליצירת שפה דמוקרטית משותפת בצוות, להרחבת הידע והכלים של המורות ולחיבור בין עקרונות דמוקרטיים לבין ההתנסות והעשייה החינוכית בבית הספר. המעבר המוקדם מהכשרה ליישום בכיתות מעיד על האופן שבו הצוות אימץ את הגישה והפך אותה לחלק מהעבודה החינוכית.

22. פדגוגיה אקטיביסטית - השתלמות מורים/מורות

חינוך לדמוקרטיה ולשלום ושילובם במקצועות הלימוד

משתתפים: קבוצה של 20 מורים ומורות – משתתפים בהשתלמות; קהילה רחבה של 60 אנשי חינוך.

מדרשת אדם שותפה זו השנה השלישית בפעילותה של **קהילה מקצועית לומדת ופועלת בגישת** הפדגוגיה האקטיביסטית**,** שהוקמה ומנוהלת על ידי ד"ר קרן קטקו איילי, חוקרת ומרצה בתחום. הקהילה, שהחלה בשנת 2020 בקורס בסיס בפדגוגיה אקטיביסטית, התפתחה לקהילה מקצועית פעילה המונה כיום למעלה מ-250 מורות ומורים מרחבי הארץ. הקהילה פועלת תחת מכון מופ"ת (יחידת ניהול קהילות לומדות) ובתמיכת המטה לחינוך אזרחי לחיים משותפים. המפגשים מובלים לגמול ב-60 שעות השתלמות דרך מרכזי פסג"ה.

ד"ר קרן קטקו איילי וד"ר אוקי מרושק קלארמן מנחות את הקהילה במשותף. הפעילות השנה, התקיימה כמו בשנה קודמת בשני מעגלים: **השתלמות לקבוצת מורים ומורות** ו**פעילות מקצועית עם הקהילה הרחבה של בוגרי הקורסים**.

השתלמות לקבוצת מורים ומורות – 20 משתתפים: השנה התקיימה השתלמות בהיקף של 60 שעות, במתכונת היברידית של מפגשי זום ומפגשים פנים אל פנים, בהשתתפות מורים ומורות ממקומות שונים בארץ. ההשתלמות עסקה בחינוך לדמוקרטיה ולשלום, בשילובם במקצועות הלימוד ובהתמודדות חינוכית עם אירועים אקטואליים, בדגש על גישת הפדגוגיה האקטיביסטית. במסגרת ההשתלמות שולבה שיטת ההנחיה של מדרשת אדם: "בצוותא – המרה של קונפליקט בדילמה". המשתתפים קיבלו גם חומרי הוראה עדכניים, מערכי שיעור והפניות למאמרים ולמרצים בתחום.

פעילות עם הקהילה המקצועית הרחבה – כ-60 אנשי חינוך: התקיימה פעילות מקצועית עם הקהילה הרחבה, המשלבת מפגשי זום וסיורים ומפגשים פנים אל פנים. המפגשים עוסקים בנושאים שנבחרים בהתאם לצורכי הקהילה ולמציאות המשתנה, ובהם חינוך לדמוקרטיה ולשלום, פדגוגיה של שאילת שאלות, מלחמה ועיתונות שלום, מחאות וימי לוח. כמו כן מתקיימים סיורים אקטיביסטיים, מפגשים במוזיאונים וימי עיון בנושאי הומניזם, דמוקרטיה וחינוך לשלום.

במפגשים רבים נעשה שימוש בשיטת העבודה של מדרשת אדם – **פעילות והתנסות תחילה, ולאחריה עיבוד, שיח והמשגה**. הקהילה מאפשרת גם למורים ולמורות להעלות צרכים חינוכיים אקטואליים ולפתח יחד, בהנחיית המנחות, שיעורים וכלים להתמודדות עמם.

אנו מאמינות שמודל זה – של קהילה לומדת, שיתופית, אקטיביסטית ומחויבת – הוא תשובה אמיתית לצורך בפיתוח מקצועי משמעותי עבור מורים בישראל המעוניינים ללמוד ולתרגל חינוך דמוקרטי, חינוך לשלום ופדגוגיה אקטיביסטית.

23. בי"ס מפתן ארז הרצליה – פברואר 2026

חשיבות הפרדת רשויות בדמוקרטיה – סיור בבית המשפט העליות וסדנאות במדרשת אדם

משתתפים: 18 תלמידים ותלמידות ואנשי צוות.

מדרשת אדם מקיימת פעילויות עם בית הספר לאורך שנים רבות ביחד עם מנהל ביה"ס, מר אמיתי לימפסטמה וצוות בית הספר. בעקבות הקשר שיצרה המדרשה עם בית המשפט העליון, הוחלט להזמין קבוצה של תלמידים ותלמידות לבקר בבית המשפט העליון ולאחר מבן לבוא לסדנא במדרשה. בפברואר התקיים יום עיון בירושלים אליו הגיעו 18 תלמידים ותלמידות ואנשי צוות. היום נפתח בסיור בבית המשפט העליון, בהדרכת צוות מוזיאון בתי המשפט שאפשר למידה משמעותית על תפקידו של בית המשפט ועל עבודתו. התלמידים הגיעו עם התנגדויות מרובות לבג"ץ וליחסו לאזרחי המדינה (חלקם נוער בסיכון שחווה מפגש בלתי אמצעי עם מערכת המשפט). הסיור המצויין שהתקיים בבית המשפט, הכבוד הרב שקיבלו מהדוברים, האפשרות לצפות בנשיא בית המשפט בפעילותו, הפתיעו את חלקם ופתחו צוהר לדיון ראציונלי יותר על מוסד זה. לאחר מכן הגיעו המשתתפים למדרשת אדם ביער ירושלים, שם התקיימה סדנה שהמחישה והעמיקה את הנושאים שנלמדו בסיור, ואפשרה למשתתפים לעבד את התכנים ולבחון את חשיבותם של מוסדות דמוקרטיים להגנה על זכויותיהם.

מנהל בית הספר, אמיתי לימפסמה, יצא החודש לגימלאות, ובנאום הסיום שלו ציין את התרומה העצומה של מדרשת אדם ושל החינוך לדמוקרטיה לבית הספר המצויין שלו. אנו מאחלים ומאחלות לו הצלחה בעתיד ותודות אינספור על שיתוף הפעולה ועל האמונה בצדקת הדרך.

קורסי הכשרה להנחייה להרחבת מעל אנשי המקצוע

24. קורסי הכשרה "דמוקרטיה בידיים שלנו"

"עתיד הדמוקרטיה בידיים שלנו" – תוכנית להכשרת אזרחים ואזרחיות, ממגוון תחומי ומקצעות להובלת מעגלי שיחה וסדנאות לקידום הדמוקרטיה בקרב קהילות וקבוצות שונות בחברה הישראלית.

משתתפים: 75 נשים וגברים, יהודים וערבים, בארבע קבוצות שונות - בירושלים ובחיפה (במהלך 2025-2026).

התוכנית **"הדמוקרטיה בידיים שלנו"** נולדה כמענה למשבר הדמוקרטי בישראל ולפערים משמעותיים בידע ובהבנה של עקרונות דמוקרטיים בקרב קבוצות שונות בחברה – חילונים, דתיים, חרדים, וכן מוסלמים ונוצרים ערבים. התוכנית מבקשת לחזק את האוריינות הדמוקרטית ולהעמיק את ההבנה של עקרונות דמוקרטיים כתנאי הכרחי לקיומה של חברה משותפת. **מטרת התוכנית** היא להניע את תהליך ההפצה של הידע הבסיסי על עקרונות הדמוקרטיה לקהלים רבים ומגוונים – צעירות וצעירים, מבוגרות ומבוגרים – ולחזק את תחושת האחריות האזרחית והמעורבות הפעילה. הנחת היסוד היא שלמידה במפגשים משותפים בין קבוצות שונות באוכלוסייה יכולים לצמצם קיטוב ולחזק את המחויבות לערכים דמוקרטיים משותפים.

לתוכנית שני מרכיבים מרכזיים המבוססים על אפקט מכפיל, המאפשר להרחיב את הפצת הידע הדמוקרטי בחברה הישראלית: הכשרת אזרחים ואזרחיות ממגוון תחומים, מקצועות וקבוצות בחברה להנחיית סדנאות ומעגלי שיח

לקידום הדמוקרטיה; והתחייבותם מראש להעביר את הידע וההתנסות שרכשו בהכשרה לשלוש קבוצות נוספות, באמצעות פעילויות בקהילותיהם ובמסגרות שונות בחברה הישראלית.

הפיילוט שהתקיים בשנים 2024–2025 הראה כי למידה חווייתית, המבוססת על דיון והתנסות, מאפשרת למשתתפים לרכוש ידע והבנה משמעותיים של עקרונות דמוקרטיים, ולבחון אותם מתוך התנסות אישית. המשובים מ-5 הקורסים שהתקיימו חיזקו את המסקנה שעלתה לאורך הפיילוט כולו: ההתנסות מאפשרת להפוך מושגים ועקרונות דמוקרטיים לחוויה אישית המעוררת חשיבה, שאלות ותובנות על האופן שבו אנו עצמנו פועלים במצבים של כוח, קבלת החלטות ומחלוקת. המשתתפים והמשתתפות העבירו את הידע והכלים שרכשו הלאה, במסגרת הקהילות, הארגונים והמעגלים שבהם הם פועלים. כך נוצר פוטנציאל ל**אפקט מכפיל**, שבו המשתתפים הופכים לשגרירים של הלמידה.

התאמת התוכנית בשנת 2026 - בעקבות הצלחת הפיילוט והמשוב החיובי מהמשתתפים, קיבלה מדרשת אדם בשנת 2026 מענק נוסף להמשך ולהרחבת התוכנית, עם דגש על התאמתה למפגשים בין אנשים שומרי מצוות לבין חילונים. ההתפתחויות בישראל בשנת 2026 – המלחמה עם איראן במסגרת מבצע "עם כלביא", הבחירות המתקרבות והעמקת המחלוקות הפוליטיות והחברתיות – חיזקו את הצורך בהעמקת החינוך לדמוקרטיה וביצירת מרחבים לשיח בין קבוצות שונות בחברה, דווקא בתקופות של משבר ומחלוקת. המתחים בין החברה הדתית לחילונית סביב שאלות של זהות, זכויות וחובות ואופיו של המרחב הציבורי הדגישו במיוחד את הצורך במפגש ובלמידה משותפת בין הקבוצות. התאמת התוכנית נועדה ליצור מרחב בטוח ומכבד ללמידה ולשיח סביב סוגיות רגישות הנמצאות במפגש שבין דת, חברה ודמוקרטיה, וכללה התאמת דילמות, דוגמאות ותרגילים לעולמם ולחוויותיהם של המשתתפים.

התוכנית המחודשת מתמקדת בנושאים כגון: **חופש הדת והחופש מדת, הפרדת דת ומדינה, עיצוב המרחב הציבורי, שוויון מגדרי, ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית והמתח בין זכויות הפרט לערכים קהילתיים**. למשתתפים הוכנה גם חוברת עם הפעילויות והחומרים שנלמדו, כדי לאפשר להם להמשיך להשתמש בכלים ולהעביר את הלמידה הלאה בקהילות ובמעגלים שבהם הם פועלים.

הקורס החמישי והאחרון בפיילוט "הדמוקרטיה בידיים שלנו" – התקיים בחיפה, 22–23 בנובמבר 2025 במרכז וליג' נשים. בקורס השתתפו נשים וגברים יהודים וערבים, בעלי רקע מקצועי ואישי מגוון. בין המשתתפים היו אנשי חינוך והוראה, מרצים, מנחות ומנחי קבוצות, מגשרות, מטפלים, פסיכולוגים, פעילות ופעילים חברתיים, אנשי ארגונים לקידום דמוקרטיה, שלום וחברה משותפת, וכן אנשים בעלי ניסיון בתחומי הגישור, הדיאלוג והעבודה הקהילתית. המשתתפים הגיעו, בין היתר, מארגונים ויוזמות כגון "בואו נדבר דמוקרטיה", תקווה – ארגון בין־דתי, ארגון המורים, עמותת נשים נוצריות, נשים עושות שלום, פורום המשפחות השכולות הישראלי־פלסטיני, מרכז חיפה לגישור ולדיאלוג וארגונים נוספים. המגוון המקצועי והחברתי תרם למפגש בין נקודות מבט שונות ולבחינה של הדמוקרטיה מתוך חוויות החיים והעשייה של המשתתפים. במהלך הקורס נלמדו עקרונות ומושגי יסוד בדמוקרטיה באמצעות הפעלות חווייתיות. ההתנסות הייתה מרכיב מרכזי בלמידה. המשובים מראים כי עבור חלק מהמשתתפים דווקא ההפעלות, ולא הצגת התכנים כשלעצמם, היו הדרך המשמעותית ביותר להבין את העקרונות הדמוקרטיים. אחת המשתתפות כתבה:

"כה שכו התכנים, כה ההפעלות. ההבנה הכי שמוקה שכוי שוני שם דאוקרטיה התרחשה כשפגינו אשרל אקוביות שם שרכים."

משתתפת אחרת ציינה כי "הנאידה החווייתית של מושגים בדאוקרטיה" הייתה משמעותית עבורה במיוחד, ומשתתפים נוספים הדגישו כי דרך זו הפכה את הלמידה לנגישה, משמעותית ורלוונטית. בעקבות ההתנסויות עלו תובנות אישיות על יחסי כוח, מנהיגות, ציות, קבלת החלטות והיחס לדעת הרוב. התובנות הללו המחישו את הערך של ההתנסות הישירה: המשתתפים לא רק דיברו על דמוקרטיה, אלא הבחינו באופן שבו הם עצמם מתנהגים ומגיבים כאשר הם נדרשים לקבל החלטות, להוביל, לוותר, להתנגד או להתמודד עם כוחו של הרוב. המשתתפים ציינו במיוחד את האפקטיביות של שיטת הלמידה החוויתית של מדרשת אדם ,"בצוותא – המרה של קונפליקט לדילמה".

יישום התוכנית המעודכנת -2026:

קורס ראשון - התקיים בחיפה ב- **23–22 ביוני 2026** וכלל 22 משתתפים ומשתתפות – יהודים, מוסלמים ונוצרים, בעלי רקע דתי, לאומי ומקצועי מגוון, ובהם אנשי חינוך, פעילי שלום ומנהיגים קהילתיים. עצם המפגש בין אנשים מקבוצות שאינן נפגשות בדרך כלל במסגרת משותפת היה חלק מרכזי בתהליך הלמידה. הקורס התקיים בשני מרחבים פלורליסטיים: היום הראשון במרכז התרבות והרוח האחמדי בכבביר, והיום השני במרכז החינוך ליאו בק. השילוב בין המרחבים לבין התכנים אפשר למשתתפים לבחון באופן מעשי סוגיות של פלורליזם, הכלה וחיים משותפים. במרכז הקורס עמד המתח שבין **דת לדמוקרטיה**:חופש הדת והחופש מדת, הפרדת דת ומדינה, יחסי רוב–מיעוט, עריצות הרוב וגבולות התערבות המדינה. הדיונים אפשרו לבחון את המתח בין ערכים דתיים, זכויות הפרט והמרחב הציבורי המשותף.

המשוב של המשתתפים והמשתתפות הדגיש את חשיבות המפגש האנושי ואת היכולת להישאר בשיחה גם במחלוקת: "יוויים של למידה, חשיבה, שאלות, הקשבה, אפשים, אתגוקות, הסכאות, ואפל הכול – הרבה אנושיות. ... ג'ינגו אחדש שאוין תשובות פשוטות אופל יש הרבה אנשים טובים שאוכנים לחשוב, להקשיב ולהישאר בחדר, גם כשהשיחה אורכבת, אשתברת או אגיעה לאקואות כוכובים". משתתפת אחרת כתבה: "אני מסייאת את ההכשרה הזו בתחושת תקווה... אשום שפגשתי אנשים שיודעים להקשיב בכנות, להתאודד עם אורכבות ולשאור על שיח אכבד גם בתוך אתגוקת עמוקה".

קורס שני – התקיים בירושלים ב-15-16 ביולי 2026 במרכז ציפורי: הקורס השני תוכנן במקור להתקיים בירושלים ביוני אולם, בעקבות המלחמה עם איראן הוא נדחה, והתקיים ביולי. הקורס בירושלים התמקד באופן ברור יותר בעבודה עם **משתתפים שומרי מצוות**. הקבוצה כללה יהודים ליברליים יותר, רב רפורמי, משתתפים מהציבור הדתי-לאומי, משתתפים חרדים ומשתתפת המזוהה עם קהילת הר המור והזרם החרדי-לאומי השמרני. המגוון הפנימי הזה יצר הזדמנות למפגש בין תפיסות שונות מאוד בתוך הציבור הדתי עצמו. הקבוצה היתה גם מגוונת מבחינת תחומי הידע והמקצוע: פסיכולוג, מומחה ליישוב סכסוכים, פעילי שלום, מורים, אנשי הייטק, מועמדים לדוקטורט, עיתונאים, עובדת סוציאלית קלינית, פיזיקאי, גמלאים, רב רפורמי ואנשי מקצוע נוספים, יועצת המשפטית של הכנסת לשעבר (שהביאה עמה ניסיון מקצועי רב שנים במשרד המשפטים ובמערכת המשפט).

בעוד שבחיפה עמד במרכז המפגש בין דתיים, חילונים, יהודים וערבים והקשר בין דת לדמוקרטיה, בירושלים התמקדו הדיונים במשמעות המעשית של **זכויות, חובות ואחריות אזרחית**. המשתתפים עסקו בשירות הצבאי וב"שוויון בנטל", בזכות לבחור ולהיבחר, ביחסי רוב ומיעוט ובמתח שבין זכויות הפרט לבין מחויבויות כלפי החברה. הדיון ב**שוויון בנטל** אפשר למשתתפים לבחון מה משמעותו של שוויון כאשר מדובר בזכויות, בחובות ובדרכי התרומה לחברה. הדיון ב**זכות לבחור ולהיבחר** העלה את השאלה האם ניתן להתנות זכות פוליטית בסיסית בעמידה בחובה אחרת. אחת המשתתפות החרדיות אמרה שאם זה יהיה התנאי: "אותם תפסידו אוות', ואני אופסיד אותכם". אמירה זו ביטאה את החשיבות של שמירה על שייכות והשתתפות משותפת גם במצב של מחלוקת עמוקה. הפעילות בנושא **רוב ומיעוט** אפשרה לבחון את גבולות כוחו של הרוב ואת ההגנה הדמוקרטית על זכויות המיעוט, תוך הדגשת האפשרות של קבוצת מיעוט להשמיע קול ולהשפיע על התהליך. בנוסף, הדיון ב**חופש הביטוי** עסק בהבדל בין בחירה אישית שלא לדבר לבין השתקה הנובעת מחשש מהשלכות, ובחשיבות קיומו של מרחב שבו אנשים יכולים להביע עמדה, לבקר ולמחות. כך הפכו סוגיות של זכויות וחובות לדיון מעשי בדמוקרטיה: לא רק מהן הזכויות והחובות, אלא כיצד הן מתנגשות זו בזו, כיצד הן קשורות לשייכות ולאחריות, ומהם הגבולות הדמוקרטיים של כוח הרוב.

המשוב מהקורס בירושלים הדגיש יותר את ההעמקה במושגים דמוקרטיים ואת השינוי באופן שבו המשתתפים מבינים מחלוקת, זכויות וחובות. המשתתפים.ות ציינו כי השיטה אפשרה להם להתייחס לדעות שונות באופן פחות מתגונן, ולראות את המחלוקת לא רק כעימות אלא כהזדמנות ללמידה. להלן מספר ציטוטים:

"היה אמעניין לראות כיצד ה'טויק' תואק ג'אה': כשאנו רק לואדים אל דאוקרטיה אולנו אושים אוותה בשאנו, האותאדים שאולים בתהליך אחייבים אוותנו להתאודד אויתם. חשבתי – אה כמה אופשר לחדש בנושאו הדאוקרטיה? למדתי האון!";

"באקום ערכוות אחלוקת כמדיה בין 3דרים אנושרים, היכו הופכת כוותה לדיעאה משותפת שדורשת חשיבה ופתרון קהו3תיים."; "למדתי שמדיין יש לי דמות קדושות ושכוני יכולה להיות מופתמת אהתפרקותן של סטיגמות חברתיות."

הקורס השלישי התקיים ב-26-27 באוגוסט, בבית הארחה בית וגן בירושלים: גם קורס זה התאפיין במגוון מקצועי וחברתי רחב, אך כלל הפעם קבוצה מעורבת של רוב יהודי וארבע משתתפות ערביות. המשתתפים והמשתתפות הגיעו מתחומי החינוך, הטיפול והרווחה, הנחיית קבוצות, יצירה, פעילות חברתית ואקטיביזם, וכן מארגוני חברה אזרחית ומיוזמות לקידום דמוקרטיה, שוויון וחיבורים בין קבוצות בחברה. השתתפותן של ארבע הנשים הערביות תרמה במיוחד לדיונים, והביאה נקודות מבט וניסיון שונים שהעשירו את השיח סביב השאלות המורכבות והקריטיות שעלו במהלך הקורס. במסגרתו נלמדו והתורגלו עקרונות דמוקרטיים באמצעות תרגילים, דילמות ודיונים. בין היתר עסקו המשתתפים בבירור **עקרונות היסוד במשטר דמוקרטי, זכויות וחובות, שוויון בנטל, הזכות לבחור ולהיבחר, יחסי רוב ומיעוט וחופש הביטוי**. הלמידה אפשרה לבחון סוגיות אלה מתוך נקודות מבט שונות ולהתמודד עם מחלוקות באופן ישיר ומכבד.

המשובים הדגישו את התרומה של הלמידה החווייתית ושל המפגש בין קבוצות שונות. אחד המשתתפים כתב: "כשלכו רק לומדים על דמוקרטיה כולכו שושים כוותה בשלמנו... חשבתי – מה כבר כופשר לחדש בנושכו הדמוקרטיה? למדתי המון!" משתתפים נוספים ציינו כי הקורס אפשר להם לבחון מחדש עמדות ודעות קדומות ולהקשיב לעמדות שונות. "באקום ערכוות אחלוקת כמדיה בין 3דרים אנושרים, היכו הופכת כוותה לדיעאה משותפת שדורשת חשיבה ופתרון קהו3תיים".

הקורס המחיש את האפשרות ליצור **מרחב משותף ללמידה דמוקרטית גם סביב מחלוקות עמוקות**, ובמקביל להכשיר משתתפים שיוכלו להעביר את הידע והתובנות הלאה בקהילות ובמסגרות שבהן הם פועלים. "למדתי שמדיין יש לי דמות קדושות ושכוני יכולה להיות מופתמת אהתפרקותן של סטיגמות חברתיות."

העברת הלמידה הלאה: אחד ההישגים החשובים של הקורסים היו הנכונות של המשתתפים לחשוב כבר במהלך הקורס על האופן שבו יוכלו להשתמש בידע ובכלים שרכשו במעגלים שבהם הם פועלים: למשפחותיהם, לקהילותיהם, בביתות לתלמידים והתלמידות ולצוותי החינוך בבתי הספר, ובמרחבים הציבוריים כמו במסגרת פעילות של "בואו נדבר דמוקרטיה". בכך בא לידי ביטוי עיקרון מרכזי של התוכנית: **המשתתפים אינם רק קהל יעד של התוכנית, אלא יכולים להפוך למעבירי ידע ולפעילים בקהילות שלהם.**

מאז 2024 ועד היום, התקיימו 8 קורסי הכשרה, בהם השתתפו כ-140 נשים וגברים. בוגרי ובוגרות התוכנית קיימו פעילויות של התוכנית בקרב קבוצות וקהילות שונות והצליחו להעביר את הידע לכ-9,800 איש.ה. העברת הידע נמשכת, ובוגרי ובוגרות הקורסים האחרונים החלו אף הם ליישם את התוכנית ולהפיץ את תכניה בקרב קהלים נוספים. הקורס הבא יתקיים בכל הנראה בהרצליה.

25. קורס הנחיית קבוצות שלב א' – הנחיית קבוצות על בסיס עקרונות הדמוקרטיה

הנחיית קבוצות על בסיס עקרונות הדמוקרטיה בשיטת מדרשת אדם "בצוותא – המרה של קונפליקט בדילמה"

משתתפים: 14 אנשי חינוך יהודים וערבים

מדרשת אדם מייחסת חשיבות רבה לקורסי הכשרת מנחים ומנחות, המאפשרים לאנשי ונשות חינוך, לפעילים ולפעילות בארגונים ולאנשי מקצוע ממגוון תחומים להכיר את גישתה הייחודית לחינוך לדמוקרטיה ולשלום, להתנסות בה וליישמה בעבודתם. יעד מרכזי של הקורסים הוא להרחיב את מעגל האנשים המלמדים דמוקרטיה בחברה הישראלית. זאת, מתוך הבנה שלימודי האזרחות מתמקדים בעיקר במבנים ובמנגנונים של המשטר הדמוקרטי, בעוד שנדרשת העמקה בהיכרות והבנה של ערכי היסוד של הדמוקרטיה ובפיתוח אוריינות דמוקרטית. הקורסים מקנים למשתתפים ידע וכלים לבחינת משמעותם של עקרונות אלה והאתגרים ביישומם בחיי היומיום, במטרה להנגישם לקהלים מגוונים וליצור מעגלי למידה נוספים. הלמידה מתקיימת בשיטת ההנחיה הייחודית של מדרשת אדם – **"בצוותא – המרה של קונפליקט בדילמה"**, המחברת בין לימוד עקרונות דמוקרטיים לבין התנסות, שיח והתמודדות עם מחלוקות.

הקורס תוכנן להתקיים בתחילת יולי, אך בעקבות האירועים שהתרחשו בחודשים שקדמו לו נאלצנו לדחותו. הקורס התקיים לבסוף במשך שלושה ימים, 27–29 ביולי, במרכז ציפורי, ושני מפגשים מקוונים במהלך חודש אוגוסט.

הקבוצה הייתה ייחודית בהרכבה: מספר המשתתפים מהחברה הערבית ומספר המשתתפים מהחברה היהודית היה מאוזן, דבר נדיר במיוחד במציאות הנוכחית. הם הגיעו ממגוון תחומים, ובהם חינוך והוראה, הדרכה ארצית, ריכוז חברתי ופדגוגי, ייעוץ חינוכי, אקדמיה, משפטים, גישור וביוררות, הנחיית קבוצות, טיפול, תוכניות חינוכיות ופעילות חברתית. חלקם הכירו את מדרשת אדם ואת עבודתה, ואחרים התנסו בגישה לראשונה. בנוסף, השתתפו בקבוצה שני משתתפים עם מוגבלות – אחד המתנייד באמצעות כיסא גלגלים ואחד עם עיוורון. נוכחותם תרמה משמעותית ללמידה המשותפת והעשירה את השיח סביב נגישות, הזכות להשתתפות שווה והאחריות ליצור תנאים שיאפשרו לכל אדם לקחת חלק מלא ומשמעותי בקבוצה ובחברה בכלל. הרכב הקבוצה היה מרכיב מרכזי בלמידה עצמה, הוא אפשר למשתתפים ולמשתתפות להיחשף לעולמות שאינם בהכרח חלק מחיי-היומיום שלהם ולהעמיק את השיח סביב סוגיות חברתיות מורכבות.

הלמידה והתכנים: הקורס התמקד בשלושה צירים מרכזיים: הכרת מושגי יסוד דמוקרטיים ומשמעותם המעשית; רכישת כלים להנחיית קבוצות במציאות רב-תרבותית ודו-לאומית; וחיבור בין עקרונות הדמוקרטיה לבין עבודת ההנחיה. הלמידה הייתה חווייתית ושילבה משחקים, תרגילים, עבודה אישית ודיונים קבוצתיים. בין הנושאים שנלמדו: מהי דמוקרטיה, זכות ורצון, מעורבות אקטיבית ופסיבית, חופש הביטוי, סוגי שוויון, יחסי רוב–מיעוט, הכרעת הרוב ועריצות הרוב, הזכות לשייכות, רב-תרבותיות וסולידריות. ביום השני שמענו הרצאה בנושא שיטת "בצוותא – המרה של קונפליקט בדילמה, שאפשרה למשתתפים להתבונן מחדש בחוויות ובהתנסויות שעברו ביום הראשון, להבין את העקרונות והתהליכים שעמדו בבסיס הפעילויות, ולחבר בין ההתנסות האישית לבין השיטה וכלים שניתן ליישם בהנחיית קבוצות.

הקורס התקיים על רקע שנים של טלטלה במרחב הציבורי והחינוכי בישראל – מתחים פוליטיים, לאומיים, עדתיים, מגזריים וסוציו־אקונומיים. סוגיות אלה נכחו באופן משמעותי בדיונים ולעיתים הובילו לשיח סוער ורגשי. דווקא במצבים אלה בא לידי ביטוי כוחו של הקורס: המשתתפים יכלו להביא אל הקבוצה את המחלוקות והחוויות שלהם, לדון בהן במרחב בטוח ושוויוני, ולבחון אותן באמצעות **שפה דמוקרטית משותפת ושוויונית**.

כך, במהלך בירור השאלה "מהי דמוקרטיה?" משתתפים פלסטינים מירושלים, תיארו את חוויית חייהם כמצב של **"Mood הישרדותי"**, מתוך תחושה שזכויותיהם עלולות בכל רגע להיפגע או להישלל. הדברים הובילו לדיון בשאלות מקומם של השוויון והזכויות בחברה דמוקרטית, ובפער שבין עקרונות דמוקרטיים אלו לבין המציאות שבה הם מתקיימים.

האפשרות להביא לחדר חוויות אישיות וסוגיות רגישות, הפכה את הלמידה ממופשטת למוחשית, ואפשרה למשתתפים לבחון לא רק את הנושאים הנלמדים, אלא גם את עצמם בתוך התהליך הקבוצתי. במובן זה, הקבוצה עצמה הפכה למעין **מעבדת למידה דמוקרטית**, שבה ניתן היה להתנסות בהקשבה, במחלוקת, במשא ומתן ובחיפוש אחר אפשרויות משותפות.

משוב המשתתפים:

המשובים בסיום הקורס הדגישו את התרומה של הלמידה החווייתית, המפגש בין קבוצות שונות וההיכרות עם שיטת מדרשת אדם. המשתתפים והמשתתפות תיארו את הקורס כמרחב שאפשר "פתיחות וכנות בסופן חריש" וכ"קשר יציר ושוויון בין אנשים שלמדנו כבר היו נפגשים אבל רוצים לנהל שיח". אחת המשתתפות כתבה כי הקורס הפך אותה ל"אישה שפותחת את הלב והראש הרבה יותר אפשר", ולימד אותה "להתאסר גם בלי שליטה מוחלטת בסיטואציה". *משתתפת אחרת ציינה כי למדה "להקשיב לדעות שונות מכפי, גם כאשר אינני מסכימה איתן"*. גם שיטת "בצוותא" נתפסה כחידוש משמעותי. המשתתפים ציינו את יכולתה לפתוח "שרוצים תקועים ואקופצים", להסיר חסמים ולעודד סבלנות בין צדדים הנעולים בעמדותיהם. עבור המשתתפים העוסקים בחינוך ובהנחיית קבוצות, ההתנסות נתפסה ככלי שניתן לקחת ישירות לעבודה המקצועית.

ההנחיה עצמה זכתה אף היא למשוב חיובי. המשתתפים העריכו את השילוב בין התכנים הדמוקרטיים לבין מתן מקום לתהליכים הקבוצתיים, ותיארו את סגנון ההנחיה המבוסס על "סמכות דמוקרטית" – שילוב של הובלה, שוויוניות, תשומת לב לזכויות, ומתן אפשרות להשתתפות.

המשתתפים הביעו עניין להמשיך ולהעמיק בנושאים שעלו בקורס, ובהם ניהול דיאלוג במצבי מחלוקת, הנחיית קבוצות העוסקות בקונפליקט הישראלי-פלסטיני, העמקת ההיכרות עם הסוגייה הפלסטינית ועבודה אקטיביסטית לקידום שינוי חברתי.

נושאים אלו יילמדו בקורס הכשרה שלב ב', שנקיים במהלך השנה הבאה ונזמין את הקבוצה להשתתף בה.

ימי עיון, כנסים ומרחבי למידה מקצועיים פתוחים

26. כנס "כן אנחנו יכולות – עשייה פמיניסטית יוצרת שינוי"

11 בספטמבר 2025 | מרכז FELM, ירושלים | 107 משתתפות

בעיצומה של המלחמה, בתקופה של מתח, כאב וחוסר ודאות, התקיים הכנס **"כן אנחנו יכולות – עשייה פמיניסטית יוצרת שינוי,** שעסק בתפקידן של נשים בקידום שלום, במניעת סכסוכים, בקבלת החלטות וביצירת שינוי חברתי. במרכז הכנס עמדה השאלה כיצד ניתן לחבר בין חזון פמיניסטי לבין עשייה מעשית בתחומי החינוך, השלום, הסביבה וזכויות האדם, וכיצד נשים יכולות לפעול יחד לקידום שינוי ביחסים בין ישראלים לפלסטינים.

הכנס התקיים בשותפות בין חמישה ארגוני נשים ויוזמות הפועלים לקידום שלום, זכויות נשים ושינוי חברתי. **מדרשת אדם הייתה שותפה מרכזית בתכנון ובביצוע**, כחברה בוועדת ההיגוי וכשותפה לגיבוש התוכן, מבנה היום, הזמנת המשתתפות והתיאום הלוגיסטי. המדרשה תרמה משמעותית גם לתוכן המקצועי באמצעות הרצאות, השתתפות בפאנלים והנחיית סדנה, שהתבססו על ניסיונה בחינוך לדמוקרטיה ולשלום וביישוב סכסוכים.

בכנס השתתפו **107 נשים – 75 במפגש פנים אל פנים ו-32 באופן מקוון** – יהודיות, ערביות ופלסטיניות, דתיות וחילוניות, ממגוון תחומי פעילות חברתית, חינוך וארגוני חברה אזרחית. הכנס יצר מרחב למפגש ולשיח בין נשים מקבוצות שונות, ובין נשים ישראליות ופלסטיניות, בתקופה שבה מרחבים מסוג זה מצומצמים.

הכנס נפתח בדברים לזכרה של **ויויאן סילבר**, ולאחריהם התקיימו הרצאות פתיחה, ובהן הרצאתה של ד"ר אוקי מרושק-קלארמן, שעסקה ביכולת לדמיין וליצור מציאות אחרת ובצורך לחשוב באופן יצירתי על יחסי כוח, דרכי פעולה ואפשרות לפתח שפה חדשה ביחסים המקומיים והבינלאומיים. בהמשך השתתפה ד"ר מרושק־קלארמן בפאנלים ובסיכום הכנס.

במהלך היום התקיימו שלושה פאנלים מרכזיים שעסקו ב**פמיניזם ושלום, חינוך לשלום, ואקלים, סביבה ושלום מנקודת מבט פמיניסטית** .אחר הצהריים התקיימו חמישה מושבים מקבילים בנושאים ובהם אקלים וסביבה, אקטיביזם אימהי, נשים בתקשורת, חינוך לשלום ונשים במלחמה ותפקידן במניעתה. הכנס נחתם בפאנל בהשתתפות נציגות של תנועות ויוזמות נשים ושלום, שעסק בחיזוק שיתופי הפעולה ובהגברת ההשפעה הציבורית של יוזמות אלו.

סיכום: הדיונים הדגישו את החשיבות של חינוך לדמוקרטיה ולשלום כתשתית לשינוי חברתי, ואת הצורך להרחיב את הייצוג וההשפעה של נשים בתהליכי קבלת החלטות, במיוחד בתקופות של מלחמה. עלתה החשיבות של שיתופי פעולה בין נשים ישראליות ופלסטיניות, ושל שילוב נקודת מבט הומניסטית ופמיניסטית בדיון על סכסוך, שלום ופתרונו. הודגש כי שלום אינו רק יעד מדיני, אלא גם תהליך חברתי, חינוכי ודמוקרטי, המבוסס על הקשבה, סולידריות, שותפות ופיתוח שפה חדשה. בעקבות הקשרים שנוצרו בכנס, הורחב שיתוף הפעולה של מדרשת אדם עם קבינט הנשים.

27. וְכִתְּתוּ - בַּקְּשׁוּ שָׁלוֹם וְרָדְפוּהוּ - אירוע מקוון לזכרו של אמיל גרינצוויג לציון 43 שנה להירצחו

יום שלישי 17.2.2026 20:00-21:30 , הקלטה: https://youtu.be/aF4h9hkouYQ

התקיים ערב מרגש ומעורר מחשבה שנערך לזכרו של אמיל גרינצוויג, איש חינוך ופעיל שלום שנרצח לפני 43 שנה, ב-10.2.1983, בהפגנה אזרחית בירושלים נגד מלחמת לבנון. הזעזוע שעורר הרצח והאזהרות מפני פגיעה בדמוקרטיה אינם שייכים רק לעבר – הם רלוונטיים גם היום. **מדרשת אדם**, שהוקמה לזכרו ופועלת לחינוך לדמוקרטיה ולשלום, קיימה את הערב בשיתוף **מועדים לשלום**.

את הערב פתח והנחה **גיא בן שחר**, יו"ר הוועד המנהל של מדרשת אדם.

אליעזר (לולו) גרינצוויג, אחיו של אמיל, שיתף בזיכרונות אישיים על אמיל שהאמין בצורך ובחשיבות לפעול למען השלום ובתפיסת עולמו בהקשר ל"מושג המחוייבות" - אמיל גרס כי "תנאי הכרחי – אך לא מספיק – להפיכת מעורבות למחויבות פעילה הוא הנכונות לשלם מחיר עבור העמדה הנקוטה. נכונות זו לשלם מחיר היא המבחינה בין עמדה שאדם שומר לעצמו "בבטן" ובין עמדה שהוא נוקט ומוכן גם לעשות משהו עבורה".

יעל מאיר בבור, ממקימות "מועדים לשלום", סיפרה על פעילות הארגון לקידום החינוך לשלום והקשר לאמיל.

ד"ר אלון ליאל, דיפלומט ואיש ציבור, לשעבר מנכ"ל משרד החוץ וכשגריר ישראל בדרום אפריקה שוחח על ספרו "**וכתתו**" שכתב יחד עם העיתונאי יהודה ליטני ז"ל, ומציג תובנות מתהליכי שלום בעולם משלושה סכסוכים – באירלנד, בקפריסין ובדרום אפריקה – אותם בחנו בסדרת ראיונות שנערכו במשך למעלה מחמש-עשרה שנה עם עשרות מעורבות ומעורבים מכל הצדדים לסכסוך. התובנה המרכזית לשאלה: כיצד הצליחו מדינות אלה להיחלץ ממעגל האלימות? הוא שהבסיס לפתרון חייב להיות השוויון בערך של כל הצדדים - **Parity of Esteem** שפירושו **הכרה בכבוד, בזהות ובערך של כל צד בסכסוך באותה מידה**.

אלמזה ג'בארה, אשת חינוך ואקטיביסטית חברתית, לשעבר חברת מועצת טייבה וחברת הוועד המנהל של מדרשת אדם, שיתפה על מצבו של המיעוט הערבי בישראל, במיוחד לאחר אירועי מתקפת 7 באוקטובר. לדבריה, רבים בחברה הערבית, וגם היא עצמה, חווים בתקופה זו התנכלויות, תחושת אי-ביטחון ופחד במרחב הציבורי ובמקומות העבודה, ולעיתים גם חשש להתבטא באופן חופשי במסגרות שונות. עוד הדגישה כי יש חשיבות עליונה ביצירת שותפות יהודית-ערבית. בעיניה, מערכת החינוך היא מרחב מרכזי לעיצוב תודעה, לטיפוח מעורבות אזרחית ולבניית בסיס של הבנה וכבוד הדדי בין הקבוצות השונות בחברה.

28. חופש דת וחופש מדת בדמוקרטיה – יום עיון

הקשר ואת היחס הרצוי בין דת למדינה – במישור העקרוני והמעשי וכלים חינוכיים לעסוק בדילמות שהיא מעלה

11 בספטמבר 2025 | מרכז FELM ירושלים | 44 משתתפים ומשתתפות

יום העיון התקיים ביוזמת **מדרשת אדם**, בשיתוף מרכז FELM, עמו מקיימת המדרשה קשר מקצועי ושיתופי לאורך מספר שנים, המבוסס על קידום כבוד האדם, צדק חברתי ודיאלוג בין קהילות. יום זה נולד מתוך הרצון לבחון את היחסים בין דת למדינה ואת השאלות החינוכיות והחברתיות שהם מעוררים, לנוכח תהליכים המתרחשים בחברה הישראלית והוויכוח הציבורי סביב חופש הדת וחופש מדת והוא כלל שני חלקים:

פאנל: היחס בין דת למדינה וחופש הדת וחופש מדת

בחלק הראשון התקיים פאנל בהנחיית ד"ר עזרי עמרם, שבו נבחנה שאלת התערבות המדינה בחיי האזרחים בהקשר של דת, חופש דת וחופש מדת. חברי הפאנל הציגו נקודות מבט שונות על הסוגיה: מר עיסא ג'אבר הדגיש את חשיבות החינוך לערכי דמוקרטיה ושלום; יעל יחיאלי התייחסה למנגנוני ההתערבות של המדינה, ובמיוחד להשפעתם על נשים ועל שוויון מגדרי; הרב ד"ר בני פרל עסק בהבדלים בתפיסת המדינה בקרב קבוצות דתיות, מסורתיות וחילוניות; וגבריאל מנצור התייחס לאופן שבו המדינה מסווגת קבוצות שונות ולהשפעת סיווגים אלה על מידת ההתערבות בחיי האזרחים.

המפגש אפשר למשתתפים להיחשף למגוון עמדות ולבחון את המתח שבין חופש דת, חופש מדת, זהות קבוצתית, שוויון וזכותה של המדינה להסדיר את המרחב הציבורי.

סדנה: כלים חינוכיים לעיסוק בדילמות של דת ומדינה

בחלק השני התקיימה סדנה שנועדה להעניק למשתתפים כלים לעיסוק בנושא במרחבים חינוכיים. המשתתפים בחנו את ההבחנה בין הפרדה הנובעת מצרכים תרבותיים או דתיים לבין הפרדה העלולה ליצור הדרה או אי-שוויון, וכן את השאלה כיצד התערבות המדינה בענייני דת משפיעה על קבוצות שונות ובמיוחד על נשים. באמצעות פעילות חווייתית בקבוצות נפרדות של נשים וגברים נבחנה השאלה **מתי הפרדה היא לגיטימית, עבור מי ובאילו תנאים**, והאם התערבות המדינה בענייני דת מקדמת שוויון או עלולה לפגוע בו. המשתתפים נדרשו להתמודד עם מצבים קונקרטיים ולהכריע אם יש מקום להתערבות המדינה – לאשר, לאסור או להציע חלופה. בהמשך נבחנה גם חוויית העבודה בקבוצות נפרדות לעומת עבודה בקבוצה מעורבת והמשמעויות החברתיות והערכיות של סוגי ההפרדה השונים. במסגרת הסדנה נדונו גם דוגמאות מהפסיקה ומהמציאות החברתית, ובהן המתח בין הכרה בזכויות נשים לבין יישומן בפועל במרחבים דתיים וציבוריים.

היום הסתיים בדיון במליאה, שבו חיברו המשתתפים בין התובנות שעלו בפאנל ובסדנה לבין שאלת היחס הרצוי בין דת למדינה, ובחנו כיצד ניתן לתרגם את הלמידה לכלים חינוכיים לעבודה עם בני נוער ועם קהילות.

29. דמוקרטיה מתגוננת וכלים חינוכיים לעיסוק בדילמות שהיא מעלה – יום עיון

8 בפברואר 26 | מכון ון ליר, ירושלים | 55 משתתפים ומשתתפות

מהי דמוקרטיה מתגוננת וכלים חינוכיים לעסוק בדילמות שהיא מעלה

הפעילות המשותפת של **מדרשת אדם ומכון ליאו בק ירושלים** החלה בשנת 2024, במטרה לחבר בין הדיאלוג ההומניסטי ברוח מרטין בובר לבין גישת מדרשת אדם לדיאלוג המבוסס על ערכי הדמוקרטיה. בשנת 2025 התקיימו שני ימי עיון, ובעקבותיהם גובשה תוכנית משותפת שאושרה במאגר גפ"ן. בשנת תשפ"ו תוכננה סדרה של שלושה ימי עיון, שהראשון שבהם עסק בנושא **"דמוקרטיה מתגוננת".** החל מנובמבר התקיימו מפגשי תכנון עם צוות מכון ליאו בק, לצורך בניית הסדרה, בחירת הנושאים והמרצים ופיתוח הסדנאות.

יום העיון הראשון התקיים ב-8 בפברואר 2026, בהשתתפות כ-55 אנשי חינוך.

חלק ראשון – הרצאות ושיח: דמוקרטיה מתגוננת במבחן המציאות (**לצפייה** https://youtu.be/8lcSEjF00jE)

ד"ר אוקי מרושק־קלארמן, מנכ"לית מדרשת אדם, פתחה את יום העיון והתייחסה למרכזיות הסוגיה בתקופה הנוכחית. היא הדגישה את תפקידו של החינוך בבניית הדמוקרטיה ובהגנה עליה ואת חשיבותה של מחאה כהתנסות באזרחות פעילה. בדבריה הבחינה בין זכויות, חובות ואחריות והדגישה את הצורך להימנע מתפיסות בינריות, המאפשרות לראות כיצד ערכים שונים מתקיימים זה לצד זה.

ד"ר מיטל פינטו בחנה את המושג מנקודת מבט משפטית, והתייחסה למתח שבין הגבלת חירויות לצורך בהגנה על המשטר לבין הסכנה שהגבלות אלה עצמן יפגעו בעקרונות דמוקרטיים. היא הדגישה כי האחריות להגנה על הדמוקרטיה אינה מוטלת רק על מוסדות המדינה ובתי המשפט, אלא גם על הציבור, ועל חשיבות סולידריות ומחאה אזרחית.

ד"ר אורית קמיר עסקה בהגנה על ערכי הליברליזם – חירות, שוויון וזכויות אדם – כחלק מהתפיסה של דמוקרטיה מתגוננת, והדגישה את חשיבותה של אזרחות פעילה, הכוללת מחאה, פיקוח אזרחי ופעולות יומיומיות של סולידריות. בנוסף עסקה בחינוך ובהומניזם מעשי כבסיס לחיזוק החוסן הדמוקרטי.

ד"ר אירנה אווה בן-דוד, מנהלת מכון ליאו בק, הציגה את פעילות המכון ואת הקשר בין המסורת הליברלית של יהדות גרמניה לבין החינוך לדמוקרטיה, ובכך הרחיבה את הדיון גם להיבטים ההיסטוריים של התמודדות עם שאלות אלה.

חלק שני – סדנה חווייתית: דמוקרטיה מתגוננת דרך התנסות בשיטת בצוותא של מדרשת אדם

בחלק השני התקיימה סדנה שעסקה במתח שבין חופש הביטוי של הפרט והקבוצה, ובשאלות של ייצוג, השתקה וקבלת החלטות. המשתתפים התנסו ב"דמקה אנושית" – משחק קבוצתי שבמסגרתו נדרשו לקבל החלטות משותפות ולהתמודד עם דילמות של שיתוף פעולה, אסטרטגיה והקרבת יחידים. לאחר ההתנסות התקיים דיון רפלקטיבי שחיבר בין הדינמיקה במשחק לבין הדינמיקה שהתפתחה בקבוצה: מי מוביל, מי מיוצג, אילו קולות מקבלים מקום ואילו קולות עלולים להישאר בשוליים. הפעילות אפשרה למשתתפים לבחון באופן מוחשי את הקשר בין יחסי כוח לבין יכולת הביטוי וההשפעה של יחידים וקבוצות, ולחשוב על דרכים להתנהלות קבוצתית המאפשרת ייצוג והקשבה למגוון קולות.

סיכום: יום העיון חיבר בין דיון תיאורטי ומשפטי בשאלת הדמוקרטיה המתגוננת לבין התנסות חינוכית מעשית. השילוב בין הרצאות, שיח והתנסות אפשר לאנשי החינוך לבחון לא רק מהי דמוקרטיה מתגוננת, אלא גם כיצד מתמודדים בפועל עם מתח בין חופש, זכויות, אחריות, ייצוג ויחסי כוח – וכיצד ניתן להביא את השאלות האלה אל המרחב החינוכי.

30. כנס קדמה – קונפליקטים בעבודת המורה

13 ביולי 26 | בית ספר קדמה, ירושלים | 60 משתתפים ומשתתפות

כיצד כדאי להתמודד עם קונפליקטים במערכת החינוך?

מדרשת אדם הוזמנה להעביר **הרצאה וסדנה בכנס הקיץ של עמותת קדמה לשוויון בחינוך**, שהתקיים בבית הספר קדמה בירושלים ביולי 2026. הכנס, שנשא את הכותרת **"קונפליקטים בעבודת המורה – מאתגר להזדמנות"**, הפגיש כ־60 מורות ומורים, מנהלות ומנהלים מבתי ספר יהודיים וערביים. ב-13.7.26 התקיימה הרצאתה של ד"ר אוקי מרושק קלארמן, ולאחריה סדנה מעשית בהנחיית צוות מדרשת אדם.

ההרצאה עסקה בשאלה **כיצד ניתן לחנך לערכים דמוקרטיים, הומניים ולשלום במציאות הנוכחית, וכיצד להתמודד עם קונפליקטים במערכת החינוך.** במרכז המפגש עמדה שיטת ההנחיה של מדרשת אדם, **"בצוותא – המרת קונפליקט בדילמה"**, ככלי חינוכי מעשי להתמודדות עם מחלוקות. ההרצאה העלתה ביקורת על ההנחה שלפיה סימולציות וחילופי תפקידים, או עצם היכולת לגלות אמפתיה כלפי הצד האחר, מובילים בהכרח להבנה עמוקה של עמדתו ולצמצום הקונפליקט. ניתן, למשל, לדמיין מצב שבו גבר מתבקש לשחק אישה או אישה מתבקשת לשחק גבר. ההתנסות עשויה לעורר אמפתיה כלפי חוויית האחר, אך אין משמעות הדבר שהמשתתף מבין את מכלול הצרכים, ניסיון החיים ויחסי הכוח שבתוכם נוצר הקונפליקט. יתרה מכך, הבנה טובה יותר של עמדת האחר אינה מובילה בהכרח לרצון לשנות את המצב הקיים. שיטת מדרשת אדם "המרה של קונפליקט בדילמה, מציעה במקום לראות את הקונפליקט כמאבק בין שתי עמדות, שבו על צד אחד לשכנע את האחר או לנצח אותו, לזהות את ריבוי הערכים, הצרכים והזכויות המצויים במצב. כך ניתן לשאול: אילו ערכים מתנגשים? אילו צרכים עדיין לא קיבלו מקום? מי מושפע מההחלטה ומי עדיין אינו נשמע? והאם ניתן ליצור מענה מורכב יותר, שאינו מחייב מחיקה של אחד הצדדים?

הסדנה שהתקיימה לאחר ההרצאה, אפשרה למשתתפים **להתנסות בשיטת "בצוותא" ולבחון את יישומה בעבודתם החינוכית.** במרכזה עמד נושא **חופש הביטוי במרחבים שונים**, והמשתתפים בחנו יחד כיצד, ובעיקר היכן, אנו בוחרים ובוחרות להביע את עמדותינו במצבי מחלוקת, ומה המשמעות של הבחירה במרחב שבו אנו מבטאים את עצמנו. ההתנסות אפשרה לבחון את הקשר בין חופש הביטוי לבין יחסי הכוח, ההקשר שבו מתקיים השיח והאפשרות להשמיע קולות שונים. הסדנה המחישה כיצד המעבר מהניסיון **לשכנע או להכריע** אל היכולת להחזיק **דילמה משותפת** יכול לשמש כלי מעשי להתמודדות עם קונפליקטים בכיתה ובבית הספר, במיוחד במציאות של ריבוי זהויות, עמדות ומחלוקות. כך, שיטת "בצוותא" אינה רק דרך ללמוד על קונפליקטים, אלא **כלי חינוכי להתמודדות איתם בפועל,** המאפשר להפוך מחלוקת מנקודת מוצא לעימות להזדמנות ללמידה, להקשבה ולבחינת אפשרויות מורכבות יותר.

בעקבות ההרצאה והסדנה נרשמה התעניינות משמעותית בהמשך ההכשרות של מדרשת אדם. שתי מורות ותיקות הצטרפו לקורס הכשרת המנחים והמנחות – שלב א', בנוסף התקבלו פניות רבות ממורות ומורים שביקשו לבחון אפשרות להשתתף בקורסי ההכשרה של המדרשה בעתיד. ההתעניינות מעידה על הצורך והעניין בקרב אנשי חינוך בכלים מעשיים להתמודדות עם קונפליקטים ולקידום חינוך לדמוקרטיה במערכת החינוך.

31. יום עיון בבתי המשפט העליון – חינוך לדמוקרטיה

בדצמבר 2025 פנתה אל מדרשת אדם מנהלת מוזיאון בתי המשפט להשתתף ביום עיון בבית המשפט העליון בירושלים שעוסק בנושא "חינוך לדמוקרטיה". יום עיון בבית המשפט העליון היה אמור להתקיים ב-25 בינואר 2026 מהשעה 09:00-15:00. בתוכנית היו אמורים לשאת דברי ברכה: נשיא בית המשפט העליון, השופט יצחק עמית, ד"ר אורנה יאיר, מנהלת אגף מוזיאון מורשת בתי המשפט, נשיאת בית המשפט העליון בדימוס, השופטת אסתר חיות. לאחר מכן היו אמורות להתקיים שתי הרצאות מרכזיות בנושא: הרצאה של ד"ר אוקי מרושק-קלארמן: "חינוך לדמוקרטיה – המרה של קונפליקט בדילמה"; הרצאה של פרופ' אסא כשר: "חינוך לאתיקה ואתיקה בחינוך"; ובסיום סיור בבית המשפט.

עם הפרסום ופתיחת ההרשמה ב-25.1.2025. ונרשמו למעלה מ-350 איש.ה מרחבי הארץ. אולם בעקבות התנגדויות קשות של חברי כנסת ופעילי הימין, יום עיון זה בוטל.

לשמחתנו, בעקבות ההיכרות והקשר שנוצר, מדרשת אדם הכינה תוכנית פעילות המשלבת סיור מודרך בבית המשפט העליון להיכרות על מערכת המשפט ולאחרי סדנאות ואף קיימנו שני ימי עיון. יום עיון לתלמידי ביה"ס מפתן ארז בהרצליה שתואר בחלק על הפעילויות במערכת החינוך) ולקבוצה של 60 נשים מאופקים (מתואר בפעילויות עם ארגונים). מתוכננים להתקיים ימי עיון נוספים לקבוצות שונות.

32. שיעור באנושיות: כנס החינוך להומניזם, לשלום ולדמוקרטיה – 2 כנסים

17 בדצמבר 2025 | גמנסיה הרצליה, תל-אביב

24 בספטמבר 2026 | מרכז ליאו בק, חיפה

כנס ראשון ב־17 בדצמבר 2025 התקיים בגימנסיה הרצליה בתל אביב **"שיעור באנושיות" – כנס החינוך להומניזם, לשלום ולדמוקרטיה**, ביוזמת מנהל גמנסיה הרצליה ובהובלת אנשי חינוך, קואליציית "הגיע הזמן", וארגוני חינוך. מדרשת אדם היתה שותפה בכנס זה. הכנס נולד מתוך התארגנות של אנשי ונשות חינוך וארגוני חברה אזרחית, שביקשו ליצור רשת של מחנכות ומחנכים המחויבים לערכי ההומניזם, השלום והדמוקרטיה ולפתח יחד דרכי פעולה חינוכיות בתקופה של הקצנה, גזענות, לאומנות ומחלוקת. הכנס המשיך תהליך שהתקיים במהלך שנת הלימודים, במסגרתו נערכו שלושה סמינרים מקצועיים **בגימנסיה הרצליה בתל אביב**, **בבית הספר היסודי בוסתן בני אברהם ביפו ובתיכון ליאו בק בחיפה**. הסמינרים אפשרו למשתתפים ללמוד מניסיון מצטבר, להיחשף למתודות חינוכיות ולשתף בהתמודדויות עם מצבי קיצון מול תלמידים והורים.

הכנס עצמו נבנה בשיתוף עם תמר גריידינגר כיום למידה ופעולה: הוא נפתח במפגש של אנשי ונשות חינוך ובפאנל **"בעד הרוח – מחנכות להומניזם, שלום ודמוקרטיה"** בו השתתפה מנהלת המדרשה, שעסק באתגרים העומדים בפני חינוך לערכים אלה במציאות הנוכחית. בהמשך התקיים המפגש **"מורות תחת דיכוי פוליטי – מה עושות עם זה"?** שעסק במידע ובכלים להגנה על המרחב האזרחי והחינוכי. חלק מרכזי ביום היה **"שיעורים באנושיות – מפגשים מקבילים"** שכלל מגוון סדנאות ונושאים: הפסיכולוגיה של חיים בתוך סכסוך, מורים כנקודות מפגש בין ערבים ליהודים, פיתוח קונצנזוס ותמיכה בשלום ובדמוקרטיה, דרכים לנהל בכיתה שיחות על נושאים שקשה לשמוע, הורים אקטיביסטים לקידום הומניזם במערכת החינוך וחינוך לשלום באמצעות הוראת המקרא. אחר הצהריים

התקיימו "המעגלים – לימוד משותף וקבוצות עבודה" – בהן הועברה סדנה של המדרשה "חינוך לערכים הומניסטים בחברה רב-תרבותית" שהציגה את התוכנית "אלף בית בדמוקרטיה".

הכנס השני "לבחור באנושיות" – כנס החינוך להומניזם, לשלום ולדמוקרטיה: כנס המשך שהתקיים ב־24 בספטמבר 2026 במרכז ליאו בק בחיפה, שמטרתו להמשיך ולחזק קהילה של אנשי ונשות חינוך המבקשים לשמור על חינוך הומניסטי, דמוקרטי ומכוון לשלום, ולהעניק כלים להתמודדות עם קונפליקט, מחלוקת והקצנה במערכת החינוך ובחברה.

הכנס נפתח בדברי ברכה של אופק מאיר, מנכ"ל ליאו בק, ושל ראיף עומרי, מנהל תיכון ליאו בק, ובהצגת היוזמה **"הגיע הזמן – דמוקרטיה – מתחילים מחדש"** בהשתתפות ד"ר אוקי מרושק־קלארמן ממדרשת אדם. תוכנית הכנס שילבה **הרצאות, מעגלי הקשבה, סדנאות ומפגשי למידה**, חיברה בין רעיונות של הומניזם ודמוקרטיה לבין פרקטיקה חינוכית. בין הנושאים שנדונו: חינוך הומניסטי באמצעות אמנות, מעגלי הקשבה כבסיס לחינוך הומניסטי, התמודדות תלמידים עם קונפליקטים המתרחשים במקומות אחרים בעולם, לימוד דו־נרטיבי של הסכסוך, הוראת סיפורים שאינם זוכים לייצוג, גבולות ההכלה, חינוך אקטיביסטי ודרכים לקיים שיח גם בתוך קונפליקט. אחד המוקדים היה **"לבחור באנושיות גם בתוך קונפליקט"**, מפגש שעסק באפשרות לשמור על אנושיות ועל קשר גם כאשר קיימת מחלוקת עמוקה. לצד הלמידה התקיימו סדנאות מעשיות שבהן אנשי חינוך הציגו דרכי עבודה שפיתחו מתוך ההתמודדות עם המציאות בשטח. במהלך היום התקיימו גם מפגשים שנועדו לחשוף את המשתתפים ליוזמות ולגישות אקטיביסטיות בחינוך, וכן סדנאות שעסקו בשאלות של גבולות, הכלה, נרטיבים שונים ודרכי חינוך לשלום. הכנס הסתיים במפגש בהשתתפות מועיז יונן וראיפה חכרוש – שיחה פתוחה על שלום ועל העתיד. בבך חיבר הכנס בין הלמידה המקצועית במהלך היום לבין שיחה ישירה על האפשרות לדמיין ולפעול למען עתיד של שלום.

מבחינת מדרשת אדם, הכנסים היו חלק מתהליך מתמשך לבניית רשת של אנשי ונשות חינוך המחויבים להומניזם, לשלום ולדמוקרטיה. הכנסים הדגישו כי חינוך לדמוקרטיה, לשלום ולהומניזם אינו מסתכם בהעברת ידע או בהבעת עמדה, אלא מחייב **פיתוח יכולת מעשית ליצור בניתה ובבית הספר מרחבים של הקשבה, חשיבה ביקורתית, מורכבות וראיית האחר**. עבור מדרשת אדם, יצירת רשת מקצועית כזו היא גם דרך לחזק אנשי חינוך בהתמודדות עם המציאות וגם תשתית להמשך פיתוח והפצה של פרקטיקות חינוכיות המקדמות חברה דמוקרטית, הומניסטית ומשותפת. המדרשה תמשיך להיות שותפה במסגרת זו גם בעתיד.

פעילויות עם ארגונים ומוסדות אקדמיים

33. מפגשים: סטודנטים ערבים לומדי עברית עם ש"שינים של תנועת תל"ם

מפגש בין-תרבותי וחינוך לחיים משותפים, היברו יוניון קולג' ירושלים

משתתפים: 26 סטודנטים ערבים הלומדים עברית וצעירים בשנת שירות (שינשינים) מתנועת תל"ם והצוות.

בעקבות פנייה של מנהל התוכניות החינוכיות בתנועה הרפורמית בירושלים, סייעה מדרשת אדם ביצירת מסגרת מפגש בין סטודנטים ערבים הלומדים עברית לבין צעירי שנת שירות של תנועת תל"ם, הפועלים בירושלים בקרב אוכלוסיות שונות. התוכנית כללה **8 מפגשים בני שלוש שעות**, שהתקיימו לאחר שעות לימודי העברית.

המפגשים עסקו בהיכרות אישית, בזכות לתרבות וברב-תרבותיות בהקשר הירושלמי וגם בישראל, באמנות ובספורט, בתושבות בירושלים ובחופש העיסוק. הם התקיימו בעברית, בסיוע תרגום של מורי הסטודנטים, ולעיתים גם באנגלית. בתחילת התהליך הייתה האווירה זהירה והססנית, לצד רצון של המשתתפים להכיר זה את זה ולחוות מפגש שונה. באמצעות יצירת מרחב בטוח ומכבד התאפשר בהדרגה שיח פתוח יותר, שעסק גם בסוגיות מורכבות הנוגעות לחייהם. הסטודנטים הערבים הכירו את המציאות וההתלבטויות של צעירים יהודים לקראת גיוס לצה"ל, ואילו השינשינים נחשפו

למציאות החיים של צעירים במזרח ירושלים, ובכלל זה למגבלות בתחום התעסוקה ולצורך לחפש אפשרויות פרנסה במערב העיר.

סיכום: המפגשים אפשרו למשתתפים לעבור מהיכרות ראשונית וזהירה להיכרות עמוקה יותר עם המציאות והחוויות של בני גילם מהקבוצה האחרת. התהליך המחיש כי יהודים וערבים בירושלים צפויים להמשיך ולהיפגש במרחבים שונים של החיים, וכי איכות המפגשים העתידיים תלויה במידה רבה ביכולת ליצור היכרות, הקשבה וכבוד הדדי.

34. מוזיאון על התפר, ירושלים – חופש הביטוי האמנותי

חופש הביטוי האמנותי וחינוך לערכים דמוקרטיים.

משתתפים: 6 אנשי צוות המוזיאון.

מדרשת אדם ו**מוזיאון על התפר** יזמו השנה שיתוף פעולה חדש, במטרה לפתח פעילות חינוכית המחברת בין אמנות חברתית לבין ערכים דמוקרטיים, ובמיוחד חופש הביטוי והמחאה. מוזיאון על התפר הינו מוזיאון חברתי, המציג תערוכות מתחלפות בנושאים חברתיים שעל סדר היום הציבורי. עד סוף דצמבר היו מוצגים במוזיאון מספר תערוכות: אחת קשורה למילה "בית" [הזכות לבית/ הזכות לדיור]; תערוכת צילומים, המבטאת מצד אחד זיכרון כואב של מלחמת האזרחים בארצות הברית של המאה הקודמת, לצד הזכות למחאה וכתובות גרפיטי שנלוו לאותה מלחמה [חופש הביטוי/המחאה]. התערוכות הללו העלו שאלות חברתיות שהדהדו את הסוגיות החברתיות האקטואליות בישראל, בדגש על ערכי הדמוקרטיה. לצורך כך גיבשנו תוכנית חינוכית, שמרכיביה העיקריים הם: הכשרת קבוצת "שגרירים" במוזיאון, היכרות עם התערוכות והערכים העולים מהן ופיתוח כלים לניהול דיון; פעילויות לתלמידים בבית הספר; יום פעילות במוזיאון שכלל ביקור בתערוכה, סדנה בהנחיית השגרירים וסדנת אמן; ולבסוף עיבוד והמשך עבודה בבית הספר.

התוכנית הוצגה בפני מספר בתי ספר תיכוניים בירושלים, והוצעה בפרט לתלמידי מגמות אמנות.

35. ארגון "הזנק 800" – הכשרת רכזות צהרונים לחינוך לדמוקרטיה בגיל הצעיר

הכשרת רכזות צהרונים וצוות "הזנק 800" להקניית תכנים דמוקרטיים וליברליים לילדים בגילאי 4–9.

משתתפים: 14 אנשי ונשות צוות – 9 רכזות צהרונים ו-5 אנשי צוות קבועים של "הזנק 800", ובהם שתי מנהלות.

מדרשת אדם ו"הזנק 800" מקיימים קשר מקצועי מזה שלוש שנים. ארגון "הזנק 800" מפעיל תוכניות חינוכיות בצהרונים ובמסגרות החינוך הבלתי פורמלי לילדים בגילי 4–9, במטרה לטפח רב-תרבותיות, קבלת האחר, סולידריות חברתית וחיים משותפים. לכל קבוצת צהרונים יש רכזת המלווה את המדריכות, והן מעבירות את התכנים לילדים. בקיץ 2025 השתתפה קבוצה מצוות "הזנק 800" בקורס של מדרשת אדם בנושא חינוך לדמוקרטיה בגיל הצעיר. בעקבות הצלחת הקורס נבנתה תוכנית להכשרת צוותים נוספים, הכוללת הכשרה וליווי מקצועי במהלך היישום בצהרונים, ונקבע שיתקיים קורס הכשרה לצוותים נוספים בחודש מרץ 2026.

הקורס התקיים בבנימינה ב-24–25 במרץ וב-16 באפריל 2026, בתקופה של מתח ומלחמה, ולמרות זאת, התעקש הצוות המוביל לקיים את ההכשרה. במהלך הקורס נשמעו מספר התרעות ואזעקה אחת, והמשתתפים נאלצו לעבור למרחב מוגן. הקורס עסק בעקרונות יסוד בחינוך לדמוקרטיה המותאמים לגיל הצעיר: שונות ומפגש בין שונים, מהי דמוקרטיה, שוויון, זכויות והסכם הוגן. המשתתפות והמשתתפים, בעלי ניסיון מקצועי בתחומי חינוך והדרכה שונים, התנסו בתכנים ובמתודות שנועדו ליישום בעבודתם בצהרונים.

המשתתפים ציינו כי המפגש והפעילות המשותפת העניקו להם תחושת משמעות וחיזוק. אחת המשתתפות סיכמה: "הפעילויות והשיחות שקיימנו כאן – אוכיחים שאנחנו צריין קיימים". הדיון בנושא זכויות העלה גם פערים בין-דוריים בתפיסת הזכות לחינוך ולהשכלה, וחיזק את ההבנה של חשיבות הקניית יסודות דמוקרטיים כבר בגיל הצעיר.

סיכום: ההכשרה המחישה את הרלוונטיות של חינוך לדמוקרטיה כבר בגיל הרך, ואת האפשרות לתרגם מושגים כמו שונות, שוויון וזכויות לפעילות חווייתית המותאמת לילדים. לצד הקניית כלים מקצועיים, הקורס סיפק לצוותים מרחב משמעותי של למידה, יצירה ושיתוף בתקופה של אי-ודאות. המדרשה תמשיך בשיתוף הפעולה עם הארגון.

36. צהרונים – פרויקט חדש: 4 צהרונים ברמת גן

חינוך לדמוקרטיה בגיל הצעיר – שונות, שוויון ומפגש בין שונים.

משתתפים: כ-80 ילדים בגילי גן–כיתות א'–ב' בארבעה צהרונים ברמת גן.

בשנה שעברה השתלמה אצלנו בקורס לגיל הצעיר רינת שגיא, המתגוררת ברמת גן. היא יצאה מהקורס חדורת מוטיבציה ליישם את התכנים שלמדה, בקֶרֶב ילדים בגילאים הצעירים. היות והכנסָת תכנים לבתי הספר היא מורכבת וקשה יחסית בתקופה זו, היא החליטה לנסות את מזלה בצהרונים שבעירה, רמת גן. לאחר התדיינות ארוכה עם החברה שמפעילה את הצהרון, היא התחילה לקיים פעילויות בדמוקרטיה לגילאי א'-ב'. היא הספיקה להעביר פעילויות, בצהרונים של 4- גנים, לפני המלחמה. בכל צהרון יש בין 17 ל-25 ילדים; ובהתאם לגודל הצהרון, יש מדריכה אחת או שתיים. בסה"כ השתתפו בפעילויות כ-80 ילדים.

בתחילת הדרך הביעו מדריכות הצהרונים ספק לגבי האפשרות לעסוק בדמוקרטיה עם ילדים צעירים. לאחר המפגשים הן נחשפו להתלהבות הילדים ולמידת המעורבות שלהם בפעילויות, שעסקו בשונות, שוויון ומפגש בין שונים. הנושא הראשון שהם דנו בו היה **שוֹנוּת** – עד כמה כל אחד מהילדים שונה בזהות החיצונית שלו, בשֵם שלו, ובזהות הפנימית שלו – בדגש על רגשותיהם. לאחר שנבסס את מורכבות ההבנה בשונות בין בני אדם וילדים בכלל, נעסוק בנושא **מפגש בין שונים**.

למרות שהפעילות מתקיימת בשעות אחר הצהריים, כאשר הילדים כבר עייפים לאחר יום הלימודים והצהרון, המפגשים יצרו עבורם מרחב שבו יכלו להביע מחשבות ורגשות בנוגע לחייהם. גם ילדים שהתקשו בתחילה להתחבר לשיח הצטרפו בהמשך, לאחר שראו את העניין וההנאה של חבריהם.

לסיכום: ההתנסות בצהרונים המחישה כי גם בגיל צעיר ניתן ליצור מרחב משמעותי ללמידה דמוקרטית, כאשר התכנים מותאמים לעולמם של הילדים ומאפשרים להם לדבר, להקשיב ולהתמודד עם שונות. ההיענות של הילדים תרמה גם לשינוי בתפיסת הצוותים לגבי האפשרות לעסוק בתכנים אלה בגיל הצעיר.

37. עמותת חוסן קהילתי אופקים – סמינר בנושא הפרדת רשויות וביזור הכוח בדמוקרטיה

הפרדת רשויות וביזור הכוח בדמוקרטיה – איזונים ובלמים סיור בבית המשפט העליות וסדנאות במדרשה.

משתתפות: 60 נשים מאופקים.

מדרשת אדם מקיימת קשר מיוחד ופעילויות משותפות מאז 2021 עם עמותת "חוסן קהילתי אופקים", בהובלתה של יהלומה זכות, מנכ"לית עמותת והצוות המסור שעובד לצידה. התחלנו בהכשרת בני נוער למנהיגות דמוקרטית ולאחר מכן המשכנו בהכשרת 60 נשים מאופקים במספר סמינרים, שהתקיימו בירושלים ובאופקים לסירגין, ששילבו פעילויות הפגה וחיזוק קהילתי עם למידה על דמוקרטיה, זכויות נשים ואקטיביזם בתקופת מלחמה.

השנה קיימנו יום עיון מיוחד ב-30 באפריל בירושלים. יום העיון הוקדש ללמידה משותפת שעסקה באחד מעקרונות היסוד של המשטר הדמוקרטי – שלטון החוק. במהלך היום למדו את המשמעות של הפרדת הרשויות ובחשיבות ביזור הכוח כמנגנונים המבטיחים איזונים ובלמים, ושומרים על ערכי השוויון, החירות והסולידריות.

יום העיון התחיל בסיור מודרך בבית המשפט העליון להיכרות עם תפקידו ביחס לבתי המשפט האחרים (מחוזי ושלום); חשיבותו כמגן על זכויות האדם, האזרח והמיעוטים. כמו כן, על הקשר בין עקרונות הצדק והמשפט לאופן בו נבנה מבחינה אדריכלית בית המשפט העליון ע"י האדריכלים עדה כרמי-מלמד ורם כרמי. לאחר מכן התקיימו סדנאות במרכז ציפורי סדנאות חווייתיות בהנחיית צוות מדרשת אדם. המשתתפות עיבדו את חוויית הסיור ובחנו את משמעות

הפרדת הרשויות וביזור הכוח באמצעות מקורות יהודיים, ספרותיים ומשפטיים וכן באמצעות התנסות קבוצתית. העבודה בקבוצות אפשרה לחבר בין המושגים הדמוקרטיים לבין החיים האישיים והקהילתיים ולדון בשאלות של אחריות, זכויות וצדק.

המשובים של המשתתפות הדגישו במיוחד את החיבור בין ידע, חוויה ושיח אישי. אחת המשתתפות כתבה: "כל הייתה חוויה מעוררת השראה, מעשירה ומאתגת שפתחה לי הרבה עולם המשפט והמאיקה את ההבנה שלנו, ונתנה הבראות לשיח והבעת דעה מאחר אישי של כל אחת". משתתפת אחרת ציינה כי בסדנאות הייתה "אוזן קשבת" וכי האפשרות להביע דעה ולחוות יחד חיזקה את תחושת השייכות והקהילתיות. משתתפות נוספות הדגישו את התרומה להבנת מבנה המשטר הדמוקרטי: "יכולנו עם הרבה תובנות לגבי תפקוד הרשויות – מחוקקת, מבצעת ושופטת. כהו עוד נדבק מהבנת הדמוקרטיה".

ולהלן דבריה של יהלומה זכות, מנכ"לית חוסן קהילתי אופקים, על היום:

"יום העיון בבית המשפט העליון ובמדרשת עודם בירושלים. חווינו מעט מן תיכוריה לחוויה, מן מדינה לקהילה, מין שכנים למשפחה "כה היום עשה ה' נעילה ונשאחה מו", לנו היה כה רק פסוק של פתיחה, כולנו רוח שלאה שליוותה יום של למידה, חיבור והשראה. יכולנו לדרך, קהילת מאותת חוסן קהילתי אופקים, למעט בירושלים, מעט שביקש לחבר מין רעיון למעשה, מין תיכוריה לחוויה, ומין המדינה לכוכרחיה.

היום נפגה כסיפור אתפתח של הדמוקרטיה ושל הפרדת הרשויות, עוק לנו נשכור בראת היבש בלבד. דרך הנחיה מקדושית ורגישה של מנחות מאדרשת עודם לדמוקרטיה ושלום, בכינו ללמוד לנו רק על המושגים, כולנו להרגיש עוותם, לשכוון עליהם, ולפגוש עוותם בתוך החיים עצמם. התחלנו בביקור בבית המשפט העליון. מקום שבו רעיונות של עדק, חוק וכוונים ומלמים מקבלים ביטוי מאשי. הסיור פתח בפניו עות המשאלות הסמוקה של הרשות השופטת, לנו רק כמוסד, כולנו כארחם שמפקש להבן על בכויות הכודם ולשאור על שבולות הכוח. בהמשך היום, דרך סרטוות חווייתיות, התבוננו יחד על האתח שבין הרשויות, על המשאלות של הפרדת הכוח, ועל הכוחריות של כל כוחד וכוחת מכויתנו בתוך הארחם הדמוקרטי. הסבודה בקבוצות קטנות כופשרה שיח כישי, פתוח ומאמיק, כבה שנוצר לנו רק ברכוש, כולנו יחם בלב. בין תחנה לתחנה, בין ליאוד לשיח, הורגש חוש מקשר של קהילה. לנו רק קבוצה של כוכשים, כולנו ארחם חי של הקשבה, שייכות ורצון משותף להבין ולבנות יחד. תודתנו לצוות האקדמי המנחה לכווקי, ליולי, לנורית, למיכל ולורד".

38. מכללת סמינר הקיבוצים:

כנס "שיחות שלום" – חינוך לשלום באמצעות שילוב אומנויות בהוראת מדעי הרוח

מדרשת אדם מקיימת קשרים מקצועיים ושיתופי פעולה עם **מכללת סמינר הקיבוצים** לאורך שנים. מדי שנה משתלבת הרצאה וסדנה של המדרשה ביום הלמידה המתקיים במכללה לציון רצח יצחק רבין, המיועד לסגל המכללה ולסטודנטיות ולסטודנטים. השנה, מדרשת אדם הייתה שותפה ליוזמה ולתכנון יום עיון למורים ומורות בנושא **חינוך לשלום באמצעות שילוב אומנויות בהוראת מדעי הרוח**, בשיתוף הפקולטה למדעי הרוח והחברה במכללת סמינר הקיבוצים, מוזיאון תל אביב לאמנות וארגון "**מועדים לשלום**". יום העיון תוכנן להתקיים במוזיאון תל אביב לאמנות ב־12 באפריל 2026, אך **בשל המלחמה והמצב הביטחוני הוא בוטל ולא התקיים**.

מטרת יום העיון הייתה לבחון כיצד ניתן לשלב חינוך לשלום, לדמוקרטיה ולחיים משותפים בהוראת מקצועות מדעי הרוח, באמצעות כלים מעולמות האמנות והיצירה. התוכנית נועדה להפגיש מורים ומורות עם גישות פדגוגיות המאפשרות לעסוק בשאלות של שלום, קונפליקט, זהות וחברה באופן חווייתי וביקורתי.

במסגרת התוכנית תוכנן מושב מרכזי בנושא **"שאלות של חינוך לשלום במבט לעבר, להווה ולעתיד"**, ובו הרצאות של אורי דרומי, ד"ר אוקי מרושק-קלארמן, מנכ"לית מדרשת אדם, וקטף מוראד סלאמה. ד"ר אוקי מרושק הייתה אמורה לעסוק בשאלה **"למה אנחנו לא מחנכים ומחנכות לשלום?"** כחלק מהדיון על מקומו של החינוך לשלום במערכת החינוך. החלק המרכזי של יום העיון תוכנן להתקיים בשש סדנאות מעשיות, ובהם קולנוע ואזרחות, אמנות

וחינוך לדמוקרטיה, תרבות יהודית־ישראלית ואמנות חזותית, היסטוריה ופסיכודרמה, ספרות וכתיבה יוצרת וחינוך חברתי ואמנות חזותית.

היוזמה משקפת את תפיסת מדרשת אדם שלפיה חינוך לשלום ולדמוקרטיה יכול להשתלב במקצועות הלימוד ובפרקטיקה החינוכית, תוך שימוש בכלים יצירתיים המאפשרים לעסוק בקונפליקט, בזהות, בריבוי נקודות מבט ובחיים משותפים. אנו מקווים שנוכל לקיים יום זה בשנה הקרובה.

אף שיום העיון לא התקיים, תהליך התכנון יצר תשתית לשיתוף פעולה בין מדרשת אדם, מוסדות אקדמיים, מוסדות תרבות וארגוני חברה אזרחית סביב חיבור בין **חינוך לשלום, חינוך לדמוקרטיה ואמנויות**. בימים אלו הצוות מתכנס שוב לארגן את הכנס מחדש ולקיים אותו.

39. היחידה למעורבות חברתית, האוניברסיטה העברית

היחידה למעורבות חברתית נמצאת בקשר רציף עם המדרשה מזה מספר שנים, ובכל שנה מותאמת עבורה תוכנית ייעודית בהתאם לצרכים ולמטרות המוגדרים מראש. השנה תוכנן להמשיך את הכשרת רכזי התוכניות השונות, כהמשך לתהליך שהחל בשנה הקודמת ועל רקע המלחמה המתמשכת. התוכנית שגובשה עסקה בקשיים ובתחושות המורכבות שעלו בקרב הסטודנטים בנוגע ליכולתם לקיים שיח משותף – יהודים וערבים – ולממש את יעדי פעילותם, לצד שאלות הנוגעות לחופש הביטוי במסגרת זו. התקיימו מספר שיחות עם מנהלת ורכזת התוכנית, אך לנוכח המצב, הפעילות המלאה נדחתה וצפויה להתקיים במועד מאוחר יותר. בשלב זה רכזות חדשות של היחידה הצטרפו בקיץ לקורסי ההכשרה של מדרשת אדם, רכשו כלים שאותם יישמו בפעילותן ביחידה במהלך שנת הלימודים תשפ"ז, ובעידודה של מנהלת היחידה, יפעת, יורחב תהליך ההכשרה בהמשך.

40. קבינט הנשים – לקידום שלום וייצוג נשים במו"מ לשלום

מדרשת אדם פועלת בשיתוף עם קבינט הנשים לקידום שלום וייצוג נשים במו"מ לשלום בו חברות נשים יהודיות ופלסטיניות. קבינט הנשים הוא יוזמה לאיחוד כוחות של ארגוני נשים הפועלים לקידום שלום, ביטחון והשפעה נשית על תהליכי קבלת החלטות. בין הארגונים והיוזמות הפועלים במסגרתו: "נשים עושות שלום", "פורום 1325", "אימהות נגד אלימות", "זעקת האימהות" ומדרשת אדם הצטרפה. במסגרת זו התקימה הרצאה לחברות הארגון על חינוך לשלום.

41. מכללת שנקר – פעילות עם סטודנטים וסטודנטיות מהמחלקה לתקשורת חזותית

בעקבות פנייה של המחלקה לתקשורת חזותית במכללת שנקר למדרשת אדם, תוכננה פעילות רחבה ל-124 סטודנטים וסטודנטיות משנה ג', הלומדים בשבע ביתות במסגרת קורס רוחב סמסטריאלי. התוכנית כללה שני ימי פעילות במכללת שנקר, שנועדו לשלב לימוד של מושגי יסוד בדמוקרטיה עם שפת העיצוב החזותי, ולשמש בסיס לעבודות הגמר של הסטודנטים והסטודנטיות. במסגרת התוכנית תוכננו הרצאה במליאה וסדנאות חווייתיות ב-7 קבוצות הנחייה, שעסקו בעקרונות דמוקרטיים ובנושאים הרלוונטיים לתכני הלימוד בכל כיתה. התוכנית היתה אמורה להתקיים במרץ, בשל המלחמה לא ניתן היה לקיים את התוכנית במתכונתה המקורית. במקום זאת, התקיים ביום 26.3.2026 מפגש מקוון בהשתתפות 106 סטודנטים וסטודנטיות, צוות המחלקה של שנקר וצוות מדרשת אדם.

לאחר דברי פתיחה קצרים, התקיימה סדנה בנושא **"הזכות לביטחון"**, שבמסגרתה נערך תרגיל קבוצתי בשם "מיקום מיגוניות במרחב", בשבעה חדרים נפרדים בזום. המשתתפים והמשתתפות חולקו ל-7 קבוצות ולכל "חדר" הועלה תרשים עם מפה של ישראל ותשע קוביות שסימלו מיגוניות. כל קבוצה התבקשה לדון היכן יש למקם את עשר המיגוניות באופן שוויוני, לנמק את הבחירות השונות ולגבש החלטה משותפת על מיקומן, בהתחשב במספר המוגבל של המיגוניות. התרגיל המחיש באופן חזותי ומוחשי את הדילמות הכרוכות במימוש הזכות השווה לביטחון כאשר המשאבים

מוגבלים, ואת ההבדלים בין תפיסות שונות של שוויון: שוויון בהזדמנויות להגיע למיגונית, שוויון בתוצאה ומתן מענה בהתאם לצרכים. כמו כן, הוא הדגים את המורכבות של קבלת החלטות משותפות ואת הצורך להתמודד עם עמדות ואינטרסים שונים. בעקבות ההתנסות התקיימה הרצאה על עקרונות יסוד בדמוקרטיה, ההבחנה בין מוסדות וערכים דמוקרטיים, תפיסות שונות של שוויון והדילמות שעולות. הדיון שהתקיים נועד להרחיב את נקודת המבט של הסטודנטים והסטודנטיות ולספק להם כלים לחשיבה ביקורתית על החלטות הנוגעות למרחב הציבורי ולחלוקת משאבים, ולבחון כיצד עקרונות דמוקרטיים, ובהם שוויון, נגישות ומתן מענה לצרכים שונים, יכולים לבוא לידי ביטוי בעבודות העיצוב שלהם.

בשנה הבאה ננסה לשלב את הפעילות בתוכנית הלימודים בתיאום עם כל צוות המחלקה.

42. מוקד פריז Frize Center חברה משותפת – אוניברסטת חיפה

3.6.2026, אוניברסיטת חיפה. ארבעה נציגים של מדרשת אדם הגיעו לכנס זה והציגו את פעילותה בכנס ההשקה של מוקד פריז לחברה משותפת באוניברסיטת חיפה, שעסק באתגרי הלכידות החברתית, הקיטוב הפוליטי וביסוס האמון בחברה הישראלית. במסגרת יריד ארגוני החברה האזרחית הוצבו פלקט ודוכן הסברה שהציגו את פעילות המדרשה לקידום חינוך לדמוקרטיה, לחיים משותפים ולפתרון סכסוכים. ההשתתפות בכנס אפשרה חשיפה לפעילות המדרשה, לצד היכרות עם ארגונים ויוזמות נוספים, ויצירה הזדמנות למפגש, ללמידה ולבחינת אפשרויות לשיתופי פעולה.

43. הרצאות במרחבי המחאה בארץ

מנהלת מדרשת אדם הוזמנה להשתתף בבימות מחאה ברחבי הארץ, ובהן הרצתה והציגה את עבודת המדרשה ואת דרכי פעולתה. במסגרת זו התקיימו הרצאה ומעגל שיח בהרצליה, הרצאה בברכור, שתי הרצאות בכפר סבא והרצאה בראשון לציון. בעקבות מפגשים אלה הגיעו משתתפים להשתלמויות נוספות של המדרשה.

פעילות בינלאומית

מדרשת אדם מקיימת מאז 1993 שיתופי פעולה עם ארגונים ואוניברסיטאות בחו"ל, בעיקר בגרמניה, באמצעות קורסי הכשרה פנים-אל-פנים ומקוונים. הקורסים מתקיימים בשיטת ההנחיה הייחודית "בצוותא" המהווה מודל בינלאומי לחינוך ולשיח דמוקרטי, ניהול קונפליקטים וחיזוק חברה אזרחית. לפעילות הבינלאומית ערך אסטרטגי מיוחד לנוכח הביקורת על ישראל בעולם, והיא מהווה גשר חיוני לדיאלוג עם עמיתים בעולם ולשיתוף בידע ובכלים לחינוך דמוקרטי, לניהול קונפליקטים ולחיזוק החברה האזרחית.

השנה התקיימו **חמישה קורסים** לאנשי חינוך וחברה בגרמניה על בסיס שיטת ההנחיה של מדרשת אדם, בהנחיית ד"ר אוקי מרושק קלארמן, מנכ"לית המדרשה ויוצרת שיטת בצוותא:

44.האוניברסיטה הטכנית בברלין Technische Universität Berlin:

מדרשת אדם מקיימת פעילות משותפת רבת שנים **עם ד"ר אנדרה באייר Baier André**, מרצה ורכז תוכניות קיימות בטכניון בברלין. השנה התקיימו 3 קורסים בינלאומיים במסגרת מסלול הלימודים: Betzavta Workshop

1. השנה לראשונה התקיים סמינר בן שבוע בירושלים בנושא: "**דמוקרטיה – למרות הכול ובשיתוף כולם: כיצד ניתן להבטיח את קיומה לאורך זמן ובשלום?**". הסמינר התקיים בתאריכים ב-9-13 בנובמבר 2025 לקבוצה של 22 נשים וגברים שהביא אותם לישראל. המשתתפים הגיעו ממגוון מדינות בעולם – גרמניה, פולין, אוגנדה, קוריאה,

צרפת ועוד. הסמינר התמקד בלימוד שיטת ההנחיה של מדרשת אדם ובהיכרות עם החברה הישראלית על גווניה ושילב למידה עיונית עם התנסות מעשית, סדנאות, סיורים ומפגשים עם אנשי אקדמיה, פעילות חברתית וארגונים העוסקים בקידום חברה משותפת בישראל. מטרתו הייתה לאפשר למשתתפים להכיר מקרוב את עבודתה של מדרשת אדם ואת תפיסתה החינוכית, ולבחון באמצעותה סוגיות דמוקרטיות וחברתיות מורכבות במציאות הישראלית.

2. קורס נוסף התקיים בברלין בנושא: "**דמוקרטיה ובירוקרטיה**", בתאריכים 28-24 בפברואר 2026. ד"ר אוקי מרושק הנחתה את הקורס ביחד עם ד"ר אנדרה באייר.
3. קורס מקוון בנושא: "**אנטישמיות ואיסלאמופוביה - מתי מדובר בהסתה ומתי בביקורת עניינית**? – התקיים בשישה מפגשים בזום החל מאפריל 2026.
4. בימים אלו מתקיים קורס מקוון בנושא – **מהו פשיזם וכיצד ניתן להתמודד איתו**? משתתפים רבים באים ממדינות שחוו התפרקות של דמוקרטיה וחידושה .

45. מכון וילה פורהרד Villa Fohrde e.V. מרכז לחינוך ותרבות ב-קיימא, על גדות ההאבל:

זו שנה שנייה שמדרשת אדם מקיימת קורס הכשרה בגרמניה לקבוצת מנחים ומנחות הלומדים במסגרת הארגון. הקורס התקיים **במאי – 17-22** ועסק בנושא פתרון סכסוכים על בסיס שיטת בצוותא. המרכז מופעל על ידי עמותה ללא מטרות רווח ומוכר רשמית על ידי מדינת ברנדנבורג כמוסד להשכלת מבוגרים. שלושה מבוגרי קורסי ההכשרה בשיטת בצוותא של מדרשת אדם בגרמניה, יזמו והזמינו את ד"ר אוקי מרושק להעביר קורסים בנושא "דמוקרטיה וקיימות – בשיטת בצוותא". במהלך 2027 יתקיימו קורסים נוספים.

46.מכון גוסטב שטריסמן באד בוונסן Gustve strestmann Institute –

בכל שנה ד"ר אוקי מרושק נוסעת להעביר קורס במרכז ההדרכה של המכון לקבוצת מנחים ומנחות. השנה הקורס התקיים בתאריכים **27-30 באוקטובר 2025**, ביוזמה ובארגון של גבריאלה ויימאייר. זה קורס מנחים מתקדם למנחים וותיקים בוגרי קורסי ההכשרה של "בצוותא". קורס נוסף יתקיים במהלך 2027.

47.קורס בצפון איטליה עם ארגון Jugenddienst Meran Group במרנו

ביוזמת אחת המשתתפות הותיקות בהשתלמויות הבינלאומיות, מאיטליה, הוחלט לקיים השתלמות בצפון איטליה על פתרון סכסוכים בהנחיית סאבר ראבי ואוקי מרושק. המועד הראשון של ההשתלמות נדחה בגלל המלחמה, אך ההשתלמות תתקיים בחודשים וקרובים. כל פרטי התוכנית סוכמו.

48.כנס בפריז Paris Call for the Two-State Solution, Peace and Regional Security

מנהל ארגון ALLMAP, דובי שוורץ, הזמין את מדרשת אדם לייצג בכנס בצרפת בו השתתפו 300 ישראלים ופלסטינים. המשתתפים נפגשו עם הנשיא מקרון ודנו איתו בדרכים האפשריות להגיע לשלום. משתתפי הכנס לא יכלו לחזור במועד בגלל המלחמה, וכך נוצר מפגש לא מתוכנן של ישראלים ופלסטינים במהלך של כ-10 ימים.

ההנהלה הציבורית של העמותה

מאז האספה הכללית שהתכנסה 19.10.2025, חברי הועד המנהל וחברי וועדת הביקורת קיימו ישיבות במהלך השנה שעסקו בנושאים הבאים:

- תקציב המדרשה ובחינת מקורות מימון נוספים.
- קבלת דיווח מהצוות על הפעילויות המתקיימות;

בוועד המנהל של מדרשת אדם מכהנים כיום שלושה עשר חברים וחברות ושני חברים בוועדת הביקורת, שסייעו במהלך כל השנה לפעילות העמותה, ואנו מודים להם על כך:

ועד מנהל: גיא בן שחר (יו"ר), נאוה איזין, מרים גולדשטיין, עדנאן דאוד, בני פרל, יואב סילברט, ניקי לקס, עמילי ענבר, פאר-לי שחר, ענבל גור בן יצחק, יונתן מרסקי, רעות פינגר דסברג, אלמזה ג'בארה, עזרי עמרם;

ועדת ביקורת: עדי רוזנטל, יצחק שריג.

המדרשה מבקשת להודות מקרב לב לכל הקרנות, הארגונים, הרשויות אשר תמכו ומימנו את הפעילות בשנתיים האחרונות תשפ"ה ותשפ"ו. תודה לכל התורמים והתורמות הפרטיים מישראל, אירופה וארה"ב וסייעו לנו להמשיך ולקיים את הפעילויות לחינוך לדמוקרטיה ולשלום.

ישראל: הקרן לירושלים; ארנה וצלי רשף וארלדן השקעות בע"מ; הקדש רימה אליהו ז"ל, בנאמנות זולטר אברהם; תורמים פרטיים אחרים ישירות ובאמצעות פלטפורמת Jgive;

אירופה: באמצעות הקרן לירושלים - BMW, גרמניה; קרן המבורג מייסודו של פרופ' רימסטמה, גרמניה; קרן ריינה Rayne Trust, אנגליה; קרן FELM, פינלנד; קרן דוד דוד Dan David Foundation ליכטנשטיין;

ארצות הברית: U.S Department of State, U.S. Embassy's Jerusalem (עבור פרויקט פודקסט); Louis J. Kuriansky Foundation; תורמים פרטיים באמצעות קרם PEF;

הוועד המנהל מודה לכל חברי וחברות הצוות על התגייסותם ומאמציהם להצלחת עבודת המדרשה.

אנו מאחלים לכולם ימים שקטים ובטוחים, שלום ושוויון.

בברכה,

גיא בן שחר,
יו"ר ועד מנהל

ד"ר אוקי מרושק,
מנכ"לית מדרשת אדם

נודה לכל אחת ואחד מכם אם תוכלו להמשיך בתמיכתם החשובה כל כך בימים אלו;

לתרומה: https://www.adaminstitute.org.il/donate_he/

שמרו על קשר:

מדרשת אדם, יער ירושלים, ת.ד. 3536, ירושלים 91043402

كلية آدم للديموقراطية والسلام، ص.ب 3536، غابة القدس 9103402

www.adaminstitute.org.il | info@adaminstitute.org.il | 054-4448290 02-6448290